

BABUS ANTAL
A KÉZIRATTÁR ÉS RÉGI KÖNYVEK
GYŰJTEMÉNYÉNEK TÖRTÉNETE
1948–2026

55
(130)

ÚJ SOROZAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI

**A KÉZIRATTÁR ÉS RÉGI KÖNYVEK
GYŰJTEMÉNYÉNEK TÖRTÉNETE
1948–2026**

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI
PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE

55 (130)
ÚJ SOROZAT

SOROZATSZERKESZTŐ
KALYDY DÓRA

BABUS ANTAL

**A KÉZIRATTÁR ÉS RÉGI KÖNYVEK
GYŰJTEMÉNYÉNEK TÖRTÉNETE
1948–2026**

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtár és Információs Központ

Budapest
2026

Sorozatszerkesztő
KALYDY DÓRA

Felelős kiadó
AZ MTA KÖNYVTÁR ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT FŐIGAZGATÓJA

Nyelvi lektor
KRÄHLING EDIT, BÍRÓ CSILLA

Technikai szerkesztő
VAS VIKTÓRIA

Nyomdai kivitelezés: GMN-Color Digital Kft.
Felelős vezető: SCHÖNVISZKY MIKLÓS

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó
rendszerben való tárolás csak a kiadó előzetes hozzájárulásával lehetséges.
© MTA Könyvtár és Információs Központ, 2026

ISBN 978-615-6792-38-9
ISSN 0133-8862
DOI: <https://doi.org/10.36820/MTAKIK.KOZL.2026.2>

A kötet a Magyar Tudományos Akadémia és Könyvtára alapításának
200 éves évfordulója, az MTA200 ünnepi programsorozata keretében,
az Akadémia támogatásával jelent meg.

A borítón látható kép:
Az MTA Kézirattára, a fényképet készítette SZIKLAY CS. MÓNICA

MTA 200 ÉVES
A MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

TARTALOM

BERLÁSZ JENŐ OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1948–1950 NYARA	7
Állománygyarapodás	14
Állományvédelem, restaurálás	15
HARTAY ERZSÉBET OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1951–1952	17
Állománygyarapodás	20
Állományvédelem, restaurálás	22
Szervezeti átalakulás	22
Személyi állomány	23
BERLÁSZ JENŐ MÁSODIK OSZTÁLYVEZETŐI CIKLUSA: 1953. JANUÁR – 1957. JÚLIUS	24
Állománygyarapodás	24
CSAPODI CSABA OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1957–1975	29
Állománygyarapodás	31
Állományvédelem, restaurálás	35
Feldolgozó munka	36
Reprintek és fakszimilék	38
Személyi állomány	38
F. CSANAK DÓRA OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1976–1997	41
Állománygyarapodás	41
Feldolgozó munka	43
Reprintek és fakszimilék	44
Raktározás	45
ROZSONDAI MARIANNE OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1997–2010	46
Állománygyarapodás	46
Állományvédelem, restaurálás	48
Tematikus honlapok	49
Kiállítások	52
Reprintek és fakszimilék	53
Film	53
Díjak, elismerések	54
BABUS ANTAL OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 2010–2026	55
Állománygyarapodás	55
Állományvédelem, restaurálás	61
Raktározás	62

Feldolgozó munka	63
Cédulakatalógusaink digitalizálása és bevitele az Aleph-be	65
Tematikus honlapok	66
Digitális gyűjtemények, adatbázisok	67
Kiállítások	70
Kézirattári bemutatók	73
Könyvkiadás	73
Reprintek és fakszimilék	73
Hagyományos könyvek	76
Díjak, elismerések	77
Szervezeti változás	78
FÜGGELÉK	
A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjtemény munkatársai: 1948–2026	80
A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye katalógusai	87

A KÉZIRATTÁR ÉS RÉGI KÖNYVEK GYŰJTEMÉNYÉNEK TÖRTÉNETE 1948–2026

Nem kell különösebben bizonygatni, hogy a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye 1948-tól 2026-ig terjedő 78 évének történetét résztanulmányok hiányában csak vázlatosan lehet megírni. Mivel a vezetőváltások korszakhatárokat is jelölnek a Kézirattár életében, ezért az említett időszakot az osztályvezetők működésének sorrendjében tagolom és tárgyalom.

BERLÁSZ JENŐ OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1948–1950 NYARA

1865-ben, az MTA palotájának átadásakor a Kézirattár a Duna-parti főraktár földszinti első, udvari benyílótermében kapott helyet. Bár három ablaka is volt a $12,5 \times 4,3$ m méretű teremnek, mégis sötét volt, nappal is többnyire csak gázlámpánál, később villanyfénynél lehetett benne dolgozni. A hűvös, huzatos terem ráadásul rendkívül zsúfolt is volt, mert nemcsak a falak mentén sorakoztak a polcok, hanem középen, a szoba hosszirányában is felállítottak két sor polcot. A kéziratokat ezeken a nyitott polcokon tárolták álló helyzetben, bárki, akár illetéktelen kezek is hozzájuk férhettek, portól sem védte őket semmi. Egyetlen biztonságos, zárt tér volt a Kézirattárban, egy kovácsoltvas láda, amelyeneket postakocsikon használtak a 19. században. Ebben a jelenleg a „páncélszobában” található ládában őrizték Petőfi és Arany levelezését, és még néhány rendkívül értékes kéziratot és relikviát.

A második világháború alatt a helyzet tovább romlott, mert Budapest ostroma során az Akadémia palotáját 26 találat érte, tetőzete nagyrészt leégett, valamennyi ablaka kitört, a palota üvegkára kb. 3200 m^2 volt. Légiakna-találattól megsemmisült a palota első emeletének Akadémia utcára és Széchenyi térre néző sarokszobája, a mai elnöki szoba, amelyben a Széchenyi-Múzeum volt berendezve, és rászakadt az alatta levő Vigyázó-könyvtárra. A Duna-parti raktárakban is több ezer kötet könyv semmisült meg, piszkolódott be, ázott át.¹ Szerencsére Melich János főkönyvtárnok irányításával a legértékesebb könyveket, kéziratokat még Budapest ostroma előtt biztonságba helyezték, és a könyvtár állományának csak mintegy 5 százaléka szenvedett károkat.²

1 Akadémiai Értesítő, LVII. kötet. 1949–1950. 481. füzet. Budapest, 1950. 84.

2 Haraszthy Gyula: *A 130 éves Akadémiai Könyvtár*. Magyar Tudomány, 1956/1–3. 75. A háborús károkról és állapotokról lásd Melich János és Hartay Alice (Erzsébet) jelentéseit: *Jelentések az Akadémiai Könyvtár állapota-ról az 1945–1947. években*. MTA KIK Kézirattár, Ms 10.295/1.

Amikor az Eötvös Collegium igazgatói székét politikai okokból elhagyni kényszerült Keresztury Dezső 1948-ban átvette az Akadémiai Könyvtár irányítását, a „kódexek, ősnymtatványok, kéziratok fele megrongált nyílt polcokon hevert, vagy a földön, faltörmelékek alatt”.³ Az is hamarosan kiderült, hogy az áldatlan állapotok nem csupán a háborús pusztítások következményei, hanem régebbi keletűek. A korábbi két-három évtizedben a Kézirattár mostoha sorsra jutott, hosszú időn át felelős öre sem volt a gyűjteménynek, a feldolgozatlan iratok „kezelhetetlen papiros-kötegekben és hozzáférhetetlen ládákban voltak összezsúfolva”, a levéltartó tokok teljesen el voltak hanyagolva, növedéknaplót évek óta nem vezettek, a helyrajzi katalógus régi és pontatlan volt.⁴

Berlász Jenő (1911–2015) 9 évig, 1948 és 1957 között dolgozott a Kézirattárban (MTA KIK Kézirattár, Ms 6446/135)

3 Keresztury Dezső: *Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1948. október 1-től 1950. március 1-ig végzett munkájáról*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára évi jelentései. MTA KIK Kézirattár, Ms 10.295. 2–3.

4 Keresztury Dezső: *Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1948. október 1-től 1950. március 1-ig végzett munkájáról*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára évi jelentései. MTA KIK Kézirattár, Ms 10.295. 36.

Ilyen állapotok uralkodtak, amikor 1948 októberében Keresztury Berlász Jenőt bízta meg a Kézirattár vezetésével,⁵ aki rövid megszakítással két ciklust töltött az osztály élén, munkatárának pedig Hartay Erzsébetet osztotta be mellé.

Kettejükhez „néhány hónapra Dr. Weöres Sándor és Dr. Pataky Mária is csatlakozott”.⁶ Berlász kiváló gazdaságtörténész volt, egyetemi nyilvános rendkívüli tanár, de polgári származása miatt a kommunista rendszer eltávolította előbb az 1941-ben felállított Teleki Pál Tudományos Intézet keretében működött Magyar Történettudományi Intézetből, majd a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdasági Karáról. „Kényszermunkahelyén” szívügyének tekintette megbízatását, nagy lendülettel látott munkához, a romok eltakarítása után megfogalmazta elképzeléseit: új helyiségekre, új berendezésre és felszerelésre, új feldolgozási módra, új katalógusra, új kezelési eljárásokra, új ügyintézési módra van szükség.⁷ Mindezen tervek megvalósításához a Könyvtárnak sikerült hozzájutnia az MTA palotája első emeleti, délre néző udvari szárnyának három, egymásba nyíló szobájához, az egykori főtitkári hivatal helyiségeihez. A Kézirattár háromszor akkora területen tudott berendezkedni, mint amennyivel korábban rendelkezett. Ráadásul, a jobb helykihasználás érdekében – Nyireő István javaslatára, aki 1949 és 1952 között a Különgyűjtemények osztály⁸ vezetője volt – az 5,35 méter belmagasságú szobák északi felét vasbeton födémmel kettéosztották, és a galériákon raktárt alakítottak ki: polcokat, szekrényeket állítottak fel. A munkálatok 1949 tavaszától

5 Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása.* (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 9.

6 Keresztury Dezső: *Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1948. október 1-től 1950. március 1-ig végzett munkájáról.* Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára évi jelentései. MTA KIK Kézirattár, Ms 10.295. 37. Pataky Mária latin–zenetörténet szakon végzett, bölcsészdoktor, középiskolai tanár volt. Vö. *A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának tudományos tisztviselői.* MTA KIK Kézirattár, RAL ad 328/1948.

7 Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása.* (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 9.

8 A Különgyűjtemények osztály három, később négy részlegből állt: 1. Kézirattár; 2. Könyvmúzeum (az elnevezés ingadozott, például az 1954-es könyvtári jelentés hol Régi könyvek tárának, hol Régi Könyvek gyűjteményének, hol Régi Könyvek Gyűjteményének nevezi); 3. Keleti Gyűjtemény (1958-ban lett önálló osztály); 4. Mikrofilmtár és mikrolaboratórium.

őszig tartottak, a kéziratokat a „dolgozók rohammunkájával”⁹ decemberben költöztették új helyükre. Kereszturytól tudjuk, hogy a költöztetést Berlász irányította „nagy szorgalommal, hozzáértéssel”.¹⁰ Jól végzett munkája ellenére váratlan esemény történt: értesítették a nyugdíjazásáról. Harmincnégy éves volt, életkora nem indokolta ezt a lépést, a háttérben nyilvánvalóan politikai okok húzódtak meg. Keresztury nem adta fel, közbenjárta beosztottja érdekében, 1949. december 5-én levélben fordult a Magyar Tudományos Tanács Főtitkárságához, kérve, hogy Berlász maradjon, mert nyugdíjazása „szinte lehetetlenné teszi a rendkívül nagyértékű Kézirattár ujja rendezését”.¹¹ Feltűnő, hogy jóllehet Keresztury is, Berlász is az MTA tisztségviselői voltak, Keresztury nem az MTA újdonsült, egyébként a kommunisták által protezsált elnökéhez, Rusznyák Istvánhoz folyamodott kérvényével, hanem a Gerő Ernő vezetésével 1949. február 25-étől működő Magyar Tudományos Tanácshoz, amelynek egyik célja éppen az MTA „megújítása” volt. Keresztury, az 1945–47 közötti vallás- és közoktatási miniszter tisztségében volt az erőviszonyokkal! Berlász maradt, a Kézirattár átalakítása, bővítése folytatódott. 1950-ben az első teremben, a mai olvasóteremben leválasztották a „páncélszobát”, majd 1953–1954-ben egy negyedik, ugyancsak galériával ellátott szobát is megkapott a Kézirattár, a régi főtitkári hivatallal szomszédos főtitkári lakásnak – ahol egykor Arany János és családja is lakott – egyik szobáját.

9 Keresztury Dezső: *Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1948. október 1-től 1950. március 1-ig végzett munkájáról*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára évi jelentései. MTA KIK Kézirattár, Ms 10.295.37.

10 Keresztury Dezső levele a Magyar Tudományos Tanács főtitkárságának. MTA KIK Kézirattár, RAL 367/1949.

11 Keresztury Dezső levele a Magyar Tudományos Tanács főtitkárságának. MTA KIK Kézirattár, RAL 367/1949.

A kovácsoltvas láda a „páncélszobában” (Láng Klára felvétele)

*A Kézirattár negyedik szobája, benne Arany János cserépkályhája és fotelje
(Láng Klára felvétele)*

1950–1951 fordulóján bevezették a központi fűtést, és a Kézirattár valószínűleg ekkor kapott saját telefon-mellékkállomást is. (Korábban cserépkályhával fűtöttek, ami nagyon tűzveszélyes volt, és 1948-ig mindössze egy telefonkészülék volt az egész Könyvtárban.) A már említett Nyireő István új, klasszicizáló stílusú bútorzatot tervezett, amely 1950–1951-ben készült el.¹² A kiváló minőségű bútorokat Juhász Lajos asztalosmester – Berlász Jenő apósa – készítette.

A Szabó Károly bibliográfiájának rendjében felállított régi magyar könyvanyag, a Régi Magyar Könyvtár 1951 februárjára már kész volt az olvasók fogadására, mert a januárban kezdett munkát ekkorra befejezték, a Ráth Györgytől 1896-ban ajándékba kapott régi könyvek, a Ráth-gyűjtemény darabjait elhelyezték a szekrényekben. A kéziratok elhelyezésével 1951 tavaszára végeztek.¹³

A külső, tárgyi feltételek, a munkakörülmények megteremtése után Berlász Jenő hozzáfogott a tényleges kézirattárosi szakmai munkához.

Megváltozott a hagyatékok elrendezési, felállítási és feldolgozási módszere is. A 19. században meghonosított szakrendszerről Berlász Jenő áttért a proveniencia, azaz az eredet elvére, melynek az a lényege, hogy a hagyatékot nem válogatják szét szaktudományok (szakok) szerint, egy-egy tételt nem emelnek ki belőle, hanem a hagyatékok egyben tartják. Az akkori kézirattárosok a régi szakrendszerben feldolgozott gyűjteményrészt változatlan állapotban hagyták, lezárták, de az újonnan beérkező hagyatékokat már az új elvek szerint dolgozták fel. Ez azt is maga után vonta, hogy a Kézirattár a raktározás során a szakok szerinti felállításról áttért a numerus currens (folyószám) szerinti nyilvántartásra. A kéziratok elé „Ms” (manuscriptum) jelzet került. Berlász említett reformjai két év kísérletezés, próba (1953–1954) után 1955-ben léptek életbe. Az új katalógust 1954-ben kezdték írni, és ezzel párhuzamosan új címléírást is bevezettek, valamint 1951-ben új növedéknaplót is nyitott a Kézirattár.

Berlász Jenő nevéhez fűződik a kölcsönzések visszaszorítása is. Először az 1841-es *Névkönyv* rögzíti, hogy tudós társasági rendes tagok „térítvény mellett” kölcsönözhetnek kéziratot a levéltárból, idegenek azonban nem.¹⁴ Toldy Ferenc 1848-as könyvtári utasítása szigorított a kölcsönzés feltételein: „ki nem adathatnak [...] ritka munkák,

12 Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 10.

13 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 112/1951.

14 M. T. Társasági Névkönyv 1841-re. Buda. 43.

melyek elveszés esetén nehezen lennének visszapótolhatók; és végre kéziratok”, illetve a kéziratok kisgyűlési engedéllyel kiadhatók.¹⁵ Az Akadémia tagjai azonban a két világháború között, sőt még 1945 után is kölcsönözhettek. Ebből a gyakorlatból a Kézirattárnak kára származott. A nagy ellenállás dacára Berlász Jenő elérte, hogy a kölcsönzések száma az évi ezerről 1956-ra tizenötre csökkent.¹⁶ A következő években még tovább javult a helyzet, magánszemélyek már egyáltalán nem kölcsönözhettek.

Az is újdonság volt, hogy 1952–1953 fordulójától az addigi központi, igazgatói levelezés helyett a könyvtár osztályai, közöttük a Kézirattár is, maguk intézték hivatalos levelezésüket.¹⁷

Berlász Jenő nevéhez fűződik a Kézirattár új gyűjtőkörének kialakítása is. Egyik alapelve az volt, hogy főként az Akadémia tagjainak működésével kapcsolatos iratokat kell gyűjteni.

A gyűjtőkör az MTA Tudományos Minősítő Bizottságához és utódjához, a Doktori Tanácshoz kéziratként benyújtott és megvédett kandidátusi és akadémiai doktori disszertációkkal bővült. 1950. szeptember 26-án jelent meg az 1950. évi 44. törvényerejű rendelet,¹⁸ amely bevezette a tudományos fokozatszerzés új, szovjet mintára kialakított kétlépcsős rendszerét (tudományok kandidátusa [CSc], majd tudományok doktora [DSc] cím odaítélésével), és az első dolgozatok 1953-ban érkeztek meg a Kézirattárba. Az 1953 és 1994 közötti időszakból mindkét disszertációtípus egy-egy példányát, mintegy 20 ezer kötetet őriz a Kézirattár. A politikai rendszerrel együtt a tudományos minősítési rendszer is megváltozott, 1995 óta már csak az MTA doktora címért megvédett dolgozatok kerülnek a Kézirattárba.

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS

Az Akadémia 1949-es kommunista átszervezése (1949. évi XXVII. tv.) a Könyvtárat is erősen érintette, aminek következtében a Kézirattár állománya nagymérték-

15 Toldy Ferenc: *Utasítás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára tisztviselői számára*. MTA KIK – Jaffa Kiadó, Budapest, 2017. 21. (Az 1848-as kiadás reprintje.)

16 Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 19.

17 Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 20. A Kézirattár saját irattárában már 1950–1951-ből is őrzünk hivatalos leveleket.

18 1950. évi 44. tvr. In *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye* I. Bp., 1951. 142.

ben gyarapodott. Befogadta a felszámolt akadémiai szervek és intézmények iratait. Berlász Jenő szerint 1950-ben kerültek a Kézirattárba a korábban a palotában külön kiállítóhelyként berendezett, muzeális anyagot bemutató Széchenyi-Múzeum, Vörösmarty-szoba, Goethe-szoba és a Történelmi Bizottság eredeti iratai, valamint a 19. században, a 20. század elején külföldi levéltárakban másolt, magyar vonatkozású iratanyagot, okleveleket, kéziratokat magában foglaló másolatgyűjteménye, továbbá a főtítkári hivatal és a könyvtár adminisztratív irattára, köztük a Régi Akadémiai Levéltár (RAL).¹⁹ A növedéknapló azonban arról tanúskodik, hogy az állományba vétel csak 1952-ben történt meg, és akkor sem egyszerre, mert például a Széchenyi-Múzeum esetében a számsor meg-megszakad, majd újakezdődik. A Vörösmarty-szoba esetében a növedéknapló számsora sokkal folyamatosabb (455–457, 459/1952). Egyelőre nem tudjuk, hogy mi lehetett az oka a kétévnyi késlekedésnek, és miért szakaszosan történt az állományba vétel.

ÁLLOMÁNYVÉDELEM, RESTAURÁLÁS

1951-ben Berlász irányításával elkezdődtek a restaurálási munkálatok, először a háborúban megsérült kéziratok kerültek sorra. Mivel az Akadémiai Könyvtárnak nem volt sem saját restaurátora, sem könyvkötészete,²⁰ a munkát Sasvári Dezső, az Országos Széchényi Könyvtár restaurátora, könyvkötészetének vezetője végezte: mintegy 450 darab, százévesnél régebbi kötést javított meg. Ő kötötte be többnyire félbőr stílkötésbe egybeként Csokonai Vitéz Mihály, Batsányi János, Verseghy Ferenc, Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Sándor, Kölcsey Ferenc, Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Széchenyi István, Arany János kézirateit is.²¹

19 Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 13.

20 Csapodi Csaba: *Könyvkonzerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Magyar Könyvszemle, 1958. (74. évf. 2. sz.) április–június. 120.

21 Rusznyák István, az MTA elnöke 1951. március 23-án Olt Károly pénzügyminiszterhez fordult, hogy a Könyvtár részére 50 000 Ft póthitelt engedélyezzen „becses kézirateinak konzerválására – pergamen, ill. papíros-restaurálás, kötetés céljaira...” Vö. Akadémiai Levéltár, 45. doboz, Könyvtár Iratai (1950–1951) ad 242/1951. Ezt megelőzően Scher Tibor, a könyvtár vezetője a Bőráruértékesítő NV.-től igényelt 15 m² piros kecskebőrt kéziratek kötésére és restaurálására. Vö. Akadémiai Levéltár, 45. doboz, Könyvtár Iratai (1950–1951) 206/1951.

Klasszikusaink Sasvári Dezső által bekötött kéziratai (Láng Klára felvétele)

Az is fontos előrelépés volt, hogy az 1950-es évek elején minden kódex és nyelv-
emlék papír védőtokot kapott.²²

22 Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása.* (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 11.

HARTAY ERZSÉBET OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1951–1952

1950-ben Scher Tibor ült az Akadémiai Könyvtár igazgatói székébe. Scher – csekély könyvtárosi gyakorlattal a háta mögött (eredetileg rabbinak tanult, majd 1946–48-ban diplomáciai vonalon dolgozott, a kérészetű Jeruzsálemi Egyetemi Magyar Intézet és Könyvtár igazgatója volt) – határozott kézzel nyúlt bele a Kézirattár életébe: az osztály új típusú működésének alapjait lerakó, a költözés során hatalmas munkát végző Berlász Jenőt leváltotta, és 1951 januárjától²³ Hartay Erzsébetet²⁴ nevezte ki osztályvezetőnek.²⁵ Az indokot, az okokat csak találgathatjuk, de a kort ismerve nem vállalunk nagy kockázatot, ha feltesszük, hogy a cserére ideológiai megfontolásokból kerülhetett sor.²⁶ Bár Keresztury megvédte Berlászt, nem engedte nyugdíjazni, de az egész nyugdíjazási ügy arról tanúskodott, hogy a kommunista vezetés bizalmatlan volt iránta. Hartaynak megfelelőbb volt a családi háttere, mert bár ő is polgári családból származott, a kinevezésekor *esetleg* a javára írhatták, hogy édesapja ezredesként szolgált a népi demokratikus hadseregben.²⁷ Ezt a feltevést azonban dokumentumokkal egyelőre nem tudjuk alátámasztani. A vezetőcsere oka talán az is lehetett, hogy Berlász Jenőt több hónapra kikérte a Történettudományi Intézet. 1951. június 6-án kelt jelentésében Hartay azt hangsúlyozta, hogy az osztály munkatársai, különösen Fludorovits Jolán odaadóan helyettesítette Berlászt.²⁸ A megfogalmazásban érezni lehet némi élt, némi szarkazmust, jöllehet

23 Hartay (Hartnagel) Erzsébet életrajza. Akadémiai Levéltár, 45. Személyzeti Osztály 327/37. Berlász Jenő szerint Hartayt 1950 nyarán állította Scher a Kézirattár élére. Vö. Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 9.

24 Több névváltozatot használt: Hartay Erzsébet, Hartai Erzsébet, Hartnagel Erzsébet, Hartay Aliz, Hartay Alice. Mivel a Kézirattár munkatársaként írott cikkét Hartay Erzsébetként jegyezte, ezen a néven fogunk hivatkozni rá. Vö. Hartay Erzsébet: *Ismeretlen vers Katona Lajostól*. Irodalomtörténet, 1950. (38. évf.) 1. sz. 107–108.

25 Scher Tibor működését egyéb területen sem a „szakmaiság” jellemezte. A Vigyázó Ferenc-féle birtokgazdálkodási, ügyési és birtokkezelői irattárat az akadémiai gondnoksággal karöltve kiselejteztette, amit belőle sikerült megmenteni, az Gergely Pál erőteljes szembenállásának köszönhető. Vö. Gergely Pál: *Az Akadémia Levéltára a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadványai 9.) Budapest, 1958. 7.

26 F. Csanak Dóra ekként jellemezte ezeket az éveket: „A könyvtárban hosszan elhúzódó igazgatóválság volt, a vele járó kieleződött ellentétekkel, feljelentésekkel és vádaskodásokkal.” Vö. F. Csanak Dóra: *Emlékeimből*. Magyar Tudomány, 2001/6. 686.

27 Hartay (Hartnagel) Erzsébet életrajza. Akadémiai Levéltár, 45. Személyzeti Osztály 327/37.

28 Hartay Erzsébet: A Kézirattár és Régi Magyar Könyvtár jelentése az 1951. március–május hónapokban végzett munkájáról. 132/1951. 4.

Hartay 1949 februárjában még nagyon kedves, szívélyes, aggódó levelet írt a betegeskedő Berláshoz. Akkor még nagy összhang volt közöttük.²⁹

Hartay Erzsébet életéről, rövid kéziratári működéséről nagyon keveset tudunk. Egyetemi tanulmányait magyar–német–francia szakon végig kitüntetéssel végezte, 1932-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett, 1935-ben *sub auspiciis regis* (*gubernatoris*) avatták doktorrá. 1935-től 1942-ig Hartnagel Erzsébet néven a Pázmány Péter Tudományegyetemen a Német Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Intézetben dolgozott fizetés nélküli tanársegédként, majd gyakornokként.³⁰ 1943. december 10-én Hartnagel Erzsébet néven osztották be ideiglenes szolgálattételre az Akadémiai Könyvtárba.³¹ Egy 1946-ban kelt irat szerint munkaköre ügyiratintézés, titkári teendők, címtározás, térképkezelés, revízió, címtárrendezés, hiányok pótlása.³²

Volt szó róla, hogy amikor 1948 őszén Berlász Jenő kapott megbízást a Kézirattár vezetésére, munkatársul Hartay Erzsébetet rendelte mellé Keresztury. Berlász szerint Hartay gyakran betegeskedett,³³ és Keresztury is azok között a régi tisztviselők között említette, akik „gyenge egészségi állapotuk miatt hónapokig hiányoztak”.³⁴ Feldolgozó munkájáról van olyan adat, hogy Katona Lajos hagyatékával foglalkozott.³⁵ Keresztury a Goethe-gyűjtemény gondozójaként említette, aki a háború során megsérült Goethe-szoba új emlékkiállításának tervét dolgozta ki, de az Akadémia újjászervezése miatt a kiállítás nem valósult meg.³⁶ 1950. május 1-jével önálló tudományos kutatóvá, majd még ugyanebben az évben a Különgyűjtemények helyettes vezetőjévé nevezték ki.³⁷

29 Hartay Erzsébet levele Berlász Jenőnek, MTA KIK Kézirattár, Ms 6448/119.

30 A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Almanachja. Budapest, 1936. 98.

31 Akadémiai Almanach, A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, 1943. 121.

32 A M. Tud. Akadémia könyvtárában szolgálatot teljesítő alkalmazottak és azoknak munkaköre. MTA KIK Kézirattár, I01/1946.

33 Hartay gyakori betegeskedése miatt került a Kézirattárba 1949-ben Weöres Sándor költő. Vö. Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 9.

34 Keresztury Dezső: *Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1948. október 1-től 1950. március 1-ig végzett munkájáról*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára évi jelentései. MTA KIK Kézirattár, Ms 10.295. 10.

35 Fráter Jánosné: *A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárosai 1831–1949*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei, 18 (93) Új sorozat. Budapest, 1987. 98.

36 Keresztury Dezső: *Jelentés a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1948. október 1-től 1950. március 1-ig végzett munkájáról*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára évi jelentései. MTA KIK Kézirattár, Ms 10.295. 34.

37 Hartay (Hartnagel) Erzsébet életrajza. Akadémiai Levéltár, 45. Személyzeti Osztály 327/37.

1952 novemberében Scher Tibor távozott a könyvtárból, és 1953 januárjában az Akadémiai Könyvtár új adminisztratív igazgatója, a könyvtáros szakember Kovács Máté visszahelyezte Berlász Jenőt a Kézirattár élére.³⁸ Hartay Erzsébet szerint a vezetőváltást ő maga kezdeményezte, mert „1952-ben [az] ostrom óta fennállott szívbajom lényegesen rosszabbodott. Részint ennek alapján, részint mert egyik kartársam erőteljesen jelentkező becsvágyának nem akartam útjába állni, arra kértem a könyvtár akkori – átmeneti – igazgatóját, Kovács Máté dr-t, hogy a kézirattár vezetése alól mentsen föl. Új megbízatásom egy akkor felállított reference-osztály szakmai megszervezése volt. Jelenleg is ezen az osztályon működöm.”³⁹ A „becsvágyó kartárs” minden bizonnyal Berlász Jenő, de ez nagyon nem illik bele abba a képbe, amelyet egykori munkatársai Berlászlól elmondtak és leírtak. Ismerünk azonban olyan véleményt is, amely inkább azt valószínűsíti, hogy a vezetőváltást felülről kezdeményezhették. Idézem Büky Bélát, a Kézirattár egykori munkatársát: „Tudvalevő, hogy Hartai Erzsébet [...] pszichésen sérült ember volt: elvesztette osztályvezetői állását, kegyelemből kapott valamiféle beosztást, az emberek kerültek, majdhogynem kiközösítették.”⁴⁰ Egy könyvtári belső dokumentum Büky Béla véleményét támasztja alá: „[Hartai] [b]etegségei miatt bizonyos rendszertelen munkaidőt vezetett be magának, ami munkatársai részéről néha kritikát váltott ki.”⁴¹ Egyelőre nem látunk tisztán, de 1946-ban Melich János még „igen szorgalmas munkaerőként” jellemezte Hartayt.⁴² Bár 1952-ben nagyon sok hivatalos iratot Berlász Jenő osztályvezető-helyettes jegyzett, a Kézirattár hivatali levelezése arról tanúskodik, hogy Hartay is írt beszámolókat, hivatalos leveleket, tehát hagyott nyomot maga után. A nyugodt munkához azonban nem mindig voltak adottak a körülmények, mert a politika a legdurvább módon beleszólt a napi munkába, egyebek között termelési értekezletekkel rabolták a dolgozók idejét. Például Rákosi Mátyás 60. születésnapjára sztahanovista munkaversenyt szerveztek, és 1952. március 6-án este már a március 17-i tervet is teljesítette a Kézirattár.⁴³

38 Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadványai 4.) Budapest, 1957. 9.

39 Hartay (Hartmagel) Erzsébet *életrajza*. Akadémiai Levéltár, 45. Személyzeti Osztály 327/37.

40 Büky Béla: *Vértess O. András 80 éves*. Magyar Nyelv, 1992. (88. évf.) 1. sz. 119.

41 Akadémiai Levéltár, 215. MTA Könyvtára, 67/24.

42 *Jelentések az Akadémiai Könyvtár állapotáról az 1945–1947. években*. MTA KIK Kézirattár, Ms 10.295/I. 46.

43 *Jelentés a M. Tudományos Akadémia Kézirattárának 1952. márc. 18-i termelési értekezletéről*. Vö. MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 52/1952.

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS

1951-ben, Hartay osztályvezetősége idején Adyval kapcsolatos fontos hagyatékok kerültek a Kézirattárba: a Mindszenti levelesláda, a Hatvany Lajos-gyűjtemény, a Papp Viktor-gyűjtemény⁴⁴ Vincze Gézának és Földessy Gyulának az ajándékai.⁴⁵ A hivatalos iratok, levelek tanúsága szerint is Hartay vette át 1951 májusában az Ady-dokumentumokat Ady Lajosnétól, Nagy Péter társaságában.⁴⁶ Bizonyára a későbbi irodalomtörténész akadémikusról van szó, de az nem világos, hogy mi indokolta részvételét az átadás-átvételben. Furcsa viszont, hogy 1951. május 14-én az *Elbocsátó, szép üzenet* kéziratát és Ady széttépett bibliájának fedelét Fludorovits Jolán vette át, nem pedig Hartay.⁴⁷

Sajnos a Hartay-korszakra ez jellemző, minden összemosódik, mindent homály fed.

A 146 zeneművet tartalmazó, 1951-ben beszerzett⁴⁸ Lányi Eleonóra-féle kottás kódexet Kodály Zoltán ajánlotta megvételre,⁴⁹ mert olyan különleges darab, hogy még ugyanabban az évben ő maga tartott róla előadást az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának nyilvános ülésén.⁵⁰ Egyébként 1951-ben Kodály maga is gyarapította a Kézirattárat, ajándékba adta Komoróczy Terka 18. század végi énekeskönyvét.⁵¹

Az állomány azonban nemcsak gyarapodott, hanem apadt is: 1951-ben a Kézirattár átadta Kégl Sándor iranista hagyatékát az újonnan alakult Keleti Gyűjteménynek.

44 Vö. F. Csanak Dóra: *Vörösmarty Mihály-levelezés; Csokonai Vitéz Mihály-levelezés; Ady Endre-gyűjtemény. (K1–K21)*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai 3.) Budapest, 1967. 68.

45 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 147/1951.

46 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 104/1951.

47 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 104/1951.

48 Növedéknaplószáma: 35/1951.

49 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 180/1951.

50 Kodály Zoltán: *Magyar táncok 1728-ból*. In Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei. 1952. 2. köt. 1–4. sz. 17–22.

51 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 5/1951.

[illegible]

ÁLLOMÁNYVÉDELEM, RESTAURÁLÁS

Hartay szerint ő indította meg a „kallódó kéziratok szakszerű köttetését, restaurálását”,⁵² de más forrásokból úgy tudjuk, hogy Berlász Jenő kezdeményezte ezt a munkát. Hartay működését homály fedi, és feltűnő, hogy Csapodi Csaba, a Kézirattár későbbi vezetője, az osztály történetéről írott rövid összefoglalójában egy szóval sem említette őt meg, hanem minden munka szervezőjeként, elindítójaként Berlász Jenőt nevezte meg. Mindenesetre az 1951. évi jelentés szerint serény munka folyt a Kézirattárban, az év folyamán 1035 kéziratot, köztük 29 kódexet, illetőleg 138 igen értékes kéziratot – Bessenyei, Csokonai, Batsányi, Berzsenyi, a Kisfaludyak, Kazinczy, Kölcsény, Vörösmarty kézirateit – köttettek be.⁵³

A kéziratállomány óvását, megőrzését szolgálták az 1952-ben megkezdődött mikrofilmlezési munkálatok is. Először ezt a munkát külső intézmény, a Műszaki Dokumentációs Központ végezte, de 1953 áprilisában már a könyvtár saját laboratóriumában folytatódott,⁵⁴ és Haraszthy Gyula, ez év őszétől kinevezett igazgató az UNESCO 7000 dolláros támogatásával⁵⁵ nemsokára, 1957–1958-ban az ország akkori legkorszerűbb mikrofilm-laboratóriumát szerelte fel.⁵⁶

SZERVEZETI ÁTALAKULÁS

Tovább növeli a Kézirattár körüli homályt egy 1952-ben kelt jelentés, amely szerint „1951. febr. 15-én a Könyvtár két részlege: a régi »Akadémiai Levéltár«, utóbb »Kézirattár« és az 1711 előtti magyar, ill. Magyarországon megjelent v. Magyarországról szóló munkákat magában foglaló »Régi Magyar Könyvtár« egy osztályban, külön osztályvezető alatt egyesített, a gondozására bízott anyag területe

52 Hartay (Hartnagel) *Erzsébet életrajza*. Akadémiai Levéltár, 45. Személyzeti Osztály 327/37.

53 *Jelentés a[z] M. T. A. Könyvtárának 1951. évi működéséről*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára évi jelentései. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest. (Kézirat). 2.

54 Berlász Jenő – Sz. Németh Mária: *Az Akadémiai Könyvtár múltja és jelene*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadványai 2.) Budapest, 1956. 6. 20.

55 Tökés László: *Az Akadémiai Könyvtár mikrokönyvtárjainak és fotólaboratóriuma*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei, 27.) Budapest, 1962. 3.

56 Bereczky László: *Beszélgetés Haraszthy Gyulával*. Könyvtáros, 1978/7. 399.

sem lehetett...”⁵⁷ – a mondat itt megszakad. Ezek szerint a Kézirattár osztályvezetője Hartay lett, munkatársa Berlász Jenő, a Régi Magyar Könyvtár vezetője pedig Fludorovits Jolán. Az 1951. évi főigazgatói jelentés külön osztályként említi a Kézirattárat, a Régi Magyar Könyvtárt, az Ősnyomtatványtárat (!),⁵⁸ és egy szóval sem tér ki nemhogy az 1951. február 15-i időpontra, de még magának az egyesülésnek a tényére sem.

SZEMÉLYI ÁLLOMÁNY

A személyi állomány megállapítása elég nehéz feladat, mert mozaikokból kell összerakosgatni, hogy kik voltak a Kézirattár munkatársai. Például tudjuk egy 1952. január 9-én kelt iratból az az évi szabadságolási tervet. Ezek szerint 6 fő dolgozott az osztályon: Hartay Alice, Fülöp Géza (szakszervezeti bizalmi is volt), Berlász Jenő, Fludorovits Jolán, Gergely Pál és Kovács Ferenc hivatalsegéd.⁵⁹ 1951 elején Révész Ferenc is a Kézirattárban dolgozott, ő a Kisfaludy Társaság iratanyagát naplózta.⁶⁰ Az 1951-es időpont viszont furcsa, mert a Kisfaludy Társaság hivatalosan 1952 tavaszáig működött. Az Akadémián és a Kézirattárban már 1951-ben nyílt titok volt, és készültek rá, hogy egy év múlva felszámolják a Társaságot?

57 *Jelentés a Kézirattár 1951. évi munkájáról (1951. febr. 15 – dec. 31.)* Vö. MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 61/1952.

58 *Jelentés a[z] M. T. A. Könyvtárának 1951. évi működéséről.* Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára évi jelentései. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest. (Kézirat). 3.

59 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 5/1952.

60 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 219/1951.

BERLÁSZ JENŐ MÁSODIK OSZTÁLYVEZETŐI CIKLUSA:

1953. JANUÁR – 1957. JÚLIUS

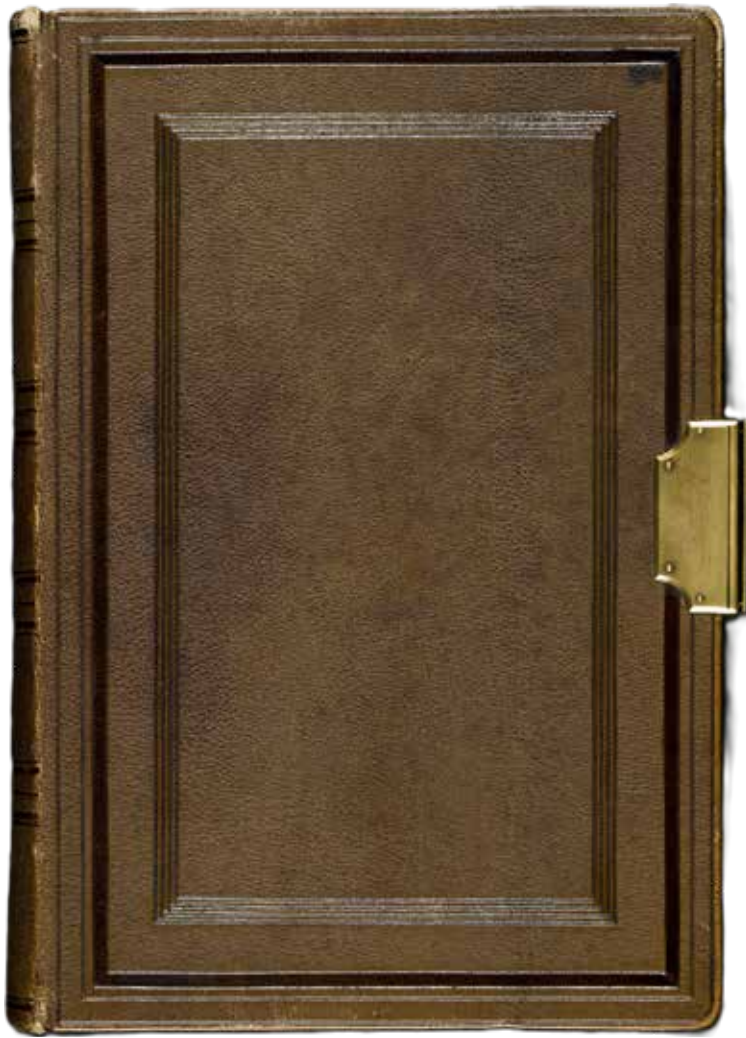
Kétévnyi kényszerű szünet után, 1953 januárjában Berlász Jenő folytatta osztályvezetői működését. Hamarosan újabb nagy költözést kellett lebonyolítania. 1954-ben a 2. emeleti raktár fagerendáit könnyező házigomba támadta meg, ezért vasbeton gerendákra kellett őket kicserélni. A teljes könyv- és kéziratállományt és a bútorokat is fel kellett szállítani a palota 3. emeletére, a díszterem fölötti termekbe. A télen hideg, nyáron tikkasztóan meleg üvegfedelekek alatt két és fél évet töltött az osztály. A költözést, a fizikai munkát nagyrészt az osztály férfi munkatársai végezték.⁶¹

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS

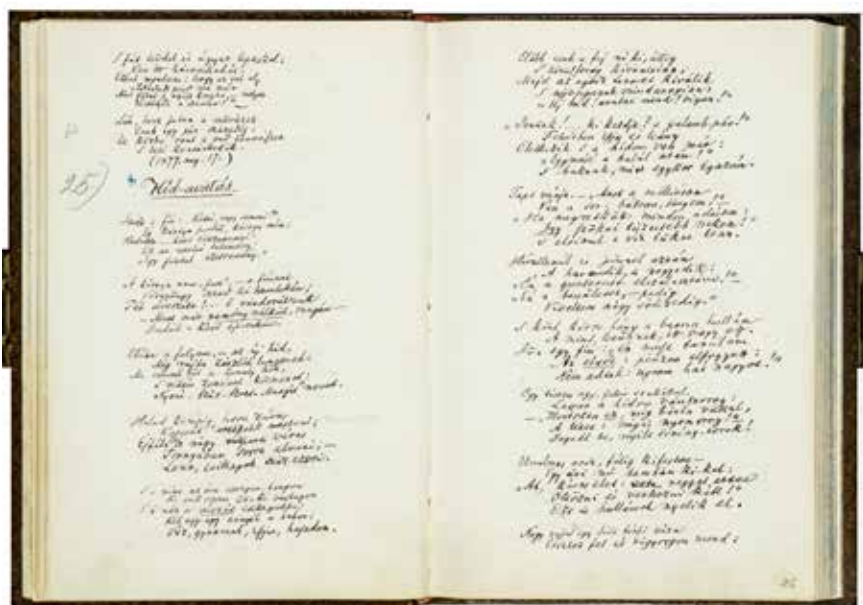
Berlász második ciklusa elején, 1953 januárjától került a Kézirattár állományába az 1952. május 18-án politikai okokból feloszlott Kisfaludy Társaság anyaga, amelyet eredetileg Kisfaludy Károly emlékének ápolására alapították barátai, tanítványai 1836-ban, azonban hamarosan országos hatókörű és fontosságú intézménnyé fejlődött. Súlyát jelzi az is, hogy az Akadémia palotájában 1865-től külön termet kapott.⁶² A kommunista rendszernek azonban útjában volt a nagy múltú, tekintélyes, polgári, a régi világ értékrendjét megtestesítő Kisfaludy Társaság, ezért 1952-ben feloszlatták. Mivel a Társaság alapszabálya rögzítette, hogy megszűnése esetén vagyona az Akadémiára száll, magától értetődött, hogy rendkívül értékes irattára, kézirat- és relikviagyűjteménye az Akadémiai Könyvtár Kézirattárába kerüljön. Köztük olyan felbecsülhetetlen értékek, mint például Arany János *Kapcsos könyve* és *Az ember tragédiája* eredeti kézírata. Az előbbi 26/621/1953, az utóbbit 29/1953-as számon 1953. január 2–3-án vették állományba, jegyezték be a Kézirattár növekedénaplójába.

61 Krónika. [A Kézirattár „historia domusa”] 17.

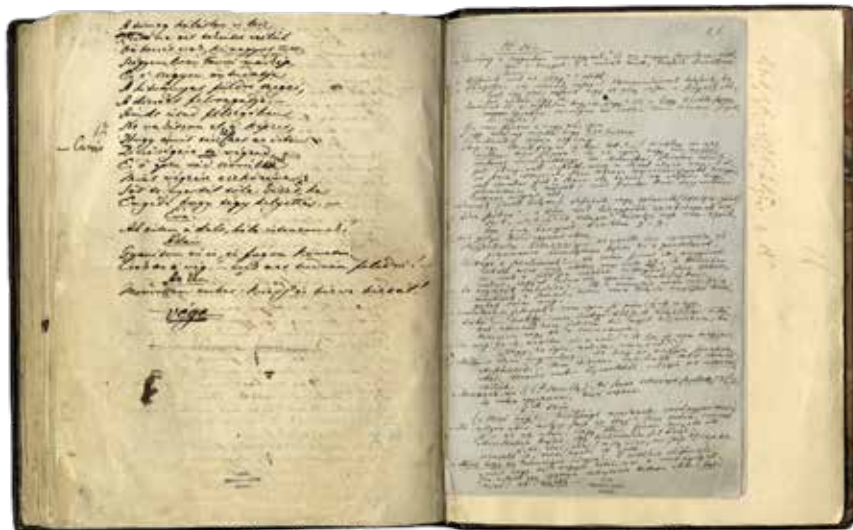
62 Divald Kornél: *A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyűjteményei*. A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, Budapest, 1917. 36–37.

Arany János: Kapcsos könyv (MTA KIK Kézirattár, K 510)

Részlet a Kacsos könyvből, a Hídatatás (MTA KIK Kézirattár, K 510)

Madách Imre: Az ember tragédiája. Kék papíron Arany János megjegyzései (MTA KIK Kézirattár, K 531)

Nagynevű történészek hagyatékával is gyarapodott az állomány, ezekben az években került a gyűjteménybe Ballagi Aladár (1951–1953), Károlyi Árpád (1954), Szekfű Gyula (1955) és Domanovszky Sándor (1955) hagyatéka.

Berlász Jenő kéziratári szakmai életébe újra a viharos történelmi események szölettek bele. 1956 októberének forradalmi napjaiban az egész országot lázban tartotta a személyzeti anyagok, ahogy akkor mondták, a káderanyagok sorsa, mert ezekből feketén-fehéren kiderült, hogy ki volt spicli, ki volt feljelentő, kinek voltak ÁVH-s kapcsolatai. Az MTA elnöksége közvetlenül a forradalom kitörése előtt, 1956. október 20-án határozott úgy, hogy a káderanyagot meg kell semmisíteni. Erdey-Grúz Tibor, az Akadémia főtítkára, országgyűlési képviselő, a Magyar Dolgozók Párja Központi Vezetősége tagja utasítást adott, hogy az Akadémia kazánházában fogjanak hozzá a káderanyag elégetéséhez,⁶³ majd ezt követően lemondott a hivataláról.⁶⁴ Természetes, hogy akik a korábbi években nem sározták be magukat politikailag, nem értettek egyet a kompromittáló nyomok eltüntetésével. Amint az Akadémiai Könyvtár ideiglenes Forradalmi Bizottsága⁶⁵ értesült a személyzeti anyag megsemmisítéséről, a pincében azonnal leállította az égetést, és egy háromtagú küldöttség – Pónyi István elnök, és két tag, Haraszthy Gyula igazgató és Berlász Jenő – haldéktalanul Erdey-Grúz Tiborhoz sietett, aki visszavonta az utasítást.⁶⁶ Az 1957. júniusi–júliusi fegyelmi vizsgálat során az egyik vádpont az volt Berlász ellen, hogy megakadályozta a káderanyag elégetését, személyesen vezette a személyzeti anyag lepecsételését és zár alá vételét, sőt az egyik iratégetőt igazoltatta, valamint azt is felrótták neki, hogy ő volt az első szónok, aki számonkérte Erdey-Grúzon az iratégetést. Ezenkívül a Forradalmi Bizottság választásakor felszólalt a kommunisták választhatósága ellen, és „első ízben adott hangot nyilvánosan az Akadémiai Könyvtárban a kommunista ellenességnek”. A vádlottak pénzbüntetést is kaptak, mert 11 111 forint 80 fillért költöttek külföldi társintézeteknek küldött táviratokra, ame-

63 Pótv János: *1956 az Akadémián*. Történelmi Szemle, 2006. (48. évf.) 1–2. sz. 62–63.; Lásd még: Csapodi Csaba: *Kézirattár, 1957–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/171. 2..

64 Inzelt György: *A háromszoros főtítkár*. In *A Magyar Tudományos Akadémia elnökei és főtítkárai*. MTA, HUN-REN, Budapest, 2023. 315.

65 Az ideiglenes Forradalmi Bizottságot október 31-én, a véglegest pedig november 2-án választották meg.

66 Inzelt György: *A háromszoros főtítkár*. In *A Magyar Tudományos Akadémia elnökei és főtítkárai*. MTA, HUN-REN, Budapest, 2023. 316.

lyekben elítélték a „brutális szovjet beavatkozást”, és morális támogatást kértek.⁶⁷ Az Akadémiai Könyvtár munkatársai jelesre vizsgáztak emberségből, szolidaritásból, ugyanis, „[a] nagy összeget a könyvtárosok adták össze havi törlesztésben, ami elég kockázatos dolog volt, de senki nem lett áruló”.⁶⁸ Berlász Jenőt 1957. július 11-én azonnali hatállyal elbocsátották, a dokumentumot Rusznyák István látta el kézjeggyel.⁶⁹ A rendszerváltozás után, 1992 októberében Kosáry Domokos, az MTA elnöke rehabilitálta Berlász Jenőt.⁷⁰ Az 1956-os forradalom kapcsán a Kézirattár többi munkatársa közül még Gergely Pál ellen indult eljárás, de őt felmentették.⁷¹

67 *Berlász Jenő politikai rehabilitációjára vonatkozó iratok.* MTA KIK Kézirattár, Ms 6446/118. Lásd még: Pótó János: *1956 az Akadémián.* Történelmi Szemle, 2006. (48. évf.) 1–2. sz. 85.

68 Csapodi Csaba: *Kézirattár, 1957–1975.* MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/171. 2.

69 *Berlász Jenő politikai rehabilitációjára vonatkozó iratok.* MTA KIK Kézirattár, Ms 6446/118.

70 Vö. Kosáry Domokos levele Berlász Jenőnek. MTA KIK Kézirattár, Ms 6446/120.

71 *Berlász Jenő politikai rehabilitációjára vonatkozó iratok.* MTA KIK Kézirattár, Ms 6446/118.

CSAPODI CSABA OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1957–1975

Berlász Jenő kényszerű távozása után 1957-ben Csapodi Csabát nevezték ki a Különgyűjtemények vezetőjének.

Csapodi Csaba (1910–2004) 21 évig, 1954 és 1975 között dolgozott a Kézirattárban (A Csapodi család tulajdona)

Csapodi Berlász Jenőhöz hasonlóan történészként kezdte pályáját, a Teleki Pál Tudományos Intézetben munkatársak is voltak, de a kommunista hatalomátvétel után, 1949-ben ő is pályamódosításra kényszerült. 1950-ben került az Akadémiai Könyvtárba, ahol 1951-től a Feldolgozó Osztály helyettes vezetőjeként a szakozó csoportot vezette, majd 1954. január 18-án sikerült áthelyeztetnie magát az akkor még Különgyűjteményeknek nevezett osztályra, és osztályvezető-helyettesként fo-

gott hozzá a Régi Könyvek Gyűjteménye megszervezéséhez.⁷² Berlász és Csapodi jól megértették egymást, már kezdő történészként meghitt barátok voltak.⁷³ Berlász támogatta Csapodi szervezeti átalakítási javaslatait, amelyek közül a legnagyobb horderejű az volt, hogy az 1861 óta önálló, egységes osztályként működő Kézirattáron belül 1954-ben létrehozta a Régi Könyvek Gyűjteménye csoportot. (Ez ellentmond a korábban említett 1951. február 15-ei időpontnak, de ezt az ellentmondást egyelőre nem sikerült feloldani. Az 1954-es dátumot tekintjük „hivatalosnak”.) A Kézirattár egy osztály maradt, de két csoportra, egy kéziratos és egy régi könyves csoportra oszlott. Más, nagy könyvtárakban ez általában két külön osztály szokott lenni. Induláskor Csapodinak mindössze egy beosztottja volt, Fludorovits Jolán, ám ő hamarosan, 1955 januárjában elhunyt.⁷⁴ A Régi Magyar Könyvtár felállításáért és kezeléséért felelős Fludorovits Jolánnak korábban két segítője is volt, Pónyi István⁷⁵ és Földes-Papp Károly,⁷⁶ de őket nem sorolták át a Régi Könyvek Gyűjteményébe. Úgy tűnik, hogy Csapodi Csabával nem voltak alá-fölé rendeltségi viszonyban, mert Csapodi úgy fogalmaz, hogy kezdetben ő maga volt a „gyűjtemény”.⁷⁷

Csapodi Csaba nagy lendülettel látott munkához, öt csoportba osztotta a könyveket:

1. Ősnyomtatványok (1501. jan. 1. előtti nyomtatványok; jelzetük: Inc)
2. Régi Magyar Könyvek (1711 előtti régi magyar, illetve magyar vonatkozású könyvek; jelzetük: RMI, II, III, IV)
3. Antikvák (1501–1550 közötti nyomtatványok; jelzetük: Ant)

72 Csapodi Csaba: *Kézirattár, 1957–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/171. 1. A könyvtár 1954-es jelentése szerint csoportvezető volt a beosztása. Vö. *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1954. évi munkája*. [1954.] 22. Lásd még: Csapodi Csaba: *A Régi Könyvek gyűjteménye 1954–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/172. 1.

73 Berlász Jenő visszaemlékezései könyvtárosi pályájára. MTA KIK Kézirattár, Ms 6452/209. 2.

74 Vö. *Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerkesztő Kenyeres Ágnes. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967. 1. köt. 518.

75 Az MTA Főtitkári Hivatalából érkezett a könyvtárba 1947. október 15-én. Vö. *A Könyvtár dolgozóinak névsora 1949-ből*. MTA KIK Kézirattár, RAL K 837/16.

76 Fráter Jánosné: *A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárosai 1831–1949*. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. Új sorozat, 18 (93) Budapest, 1987. 73. Földes-Papp Károly református lelkész. Bölcsészdoktor, főiskolai tanár volt. Vö. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának tudományos tisztviselői. MTA KIK Kézirattár, RAL ad 328/1948. 1949–50 telén távozott a Könyvtárból. Vö. *A Könyvtár dolgozóinak névsora 1949-ből*. RAL K 837/16.

77 Csapodi Csaba: *A Régi Könyvek gyűjteménye 1954–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/172. 3.

4. Muzeális könyvek (jelzetük: 540.000-tól)
5. Magyarországon 1850 előtt (jelzetük: 520.000-tól), külföldön 1800 előtt – pontosabban 1551–1800 között – megjelent könyvek (jelzetük: 550.000-tól)⁷⁸

Csapodi első és legsürgősebb feladatának az ősnymtatvány-állomány megmentését tekintette. Első lépésben kimentette őket egy nyirkos, szellőzetlen, poros, szűk kis szobából, a többi pedig leválogatta a nagykönyvtári állományból, és ezután fogott hozzá szakszerű leírásukhoz, és konzerválásukhoz, restaurálásukhoz is. Második lépésben az antikvákat különítette el. A nemzetközi gyakorlat az 1501 és 1600 között nyomtatott könyveket tekinti antikvának, Csapodi Csaba azonban 1550-nél húzta meg a határt, mondván, hogy a 16. század második felében nyomtatott kiadványokat nem indokolt külön kezelni, mert azok már a könyvek tömegtermelésének időszakában keletkeztek. Csapodi véleménye mellett szólnak érvek, ennek ellenére ez az egyedi időhatár olykor zavarokat, félreértéseket okoz.

A muzeális könyvek csoportját Csapodi az 1550 után nyomtatott, különlegesen értékes könyveknek alakította ki, ide kerültek pl. Vörösmarty Mihály könyvtárának darabjai.

Az is Csapodi újítása volt – és ez eltér más könyvtárak gyakorlatától –, hogy az összes, 1800 előtt külföldön, illetve 1850 előtt Magyarországon nyomtatott könyvet a Kézirattár hatáskörébe vonta.

Csapodinak 1958-ban sikerült elérnie, hogy az addig egy szervezeti egységként működő Különgyűjteményeket, amelybe akkor a Kézirattár és a Keleti Gyűjtemény tartozott, különválasszák, azok önálló osztályokként működjenek tovább. 1958 óta áll fenn a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye ezen a néven, a mai szervezeti felépítésben.

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS

Csapodi Csaba állománygyarapítási elve az volt, hogy a Kézirattár feladata inkább a tudós, mint az irodalmi hagyatékok gyűjtése. Eredeti, történész képzettségével összhangban elsősorban történészhagyatékokat igyekezett megszerezni. A teljesség igénye nélkül említünk meg néhányat: Angyal Dávid, Bartoniek Emma,

⁷⁸ Csapodi Csaba: *A Régi Könyvek gyűjteménye 1954–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/172. 7.

Dercsényi Mór, Hajnal István, Jakubovich Emil, Lukinich Imre, Marczali Henrik, Markó Árpád, Révész Imre, Szabó István, Szentpétery Imre, Veress Endre hagyatéka. Csapodi Csaba beszámolt a gyarapodásról, a *Századok*ban három részben ismertette a történezhagyatékokat.⁷⁹

Gulyás Pál végrendeletileg az Akadémiai Könyvtárra hagyta *Magyar írók élete és munkái* című bibliográfiai művének óriási, kiadatlan cédulaanyagát, mely 1963-ban került a Kézirattárba,⁸⁰ és a későbbiekben nagyon gyakran használt anyagrész volt.

Belső gyarapodás révén fontos darabokkal gazdagodott a nyelvemlékgyűjtemény. Csapodi Csaba három ősnymtatványban magyar nyelvű bejegyzéseket talált, ezért azokat áthelyezte a nyelvemlékek közé: egy Temesvári Pelbárt-kötetet (K 35), Petrus de Crescentiis *Ruralia commoda* című ősnymtatványát, amelyben mintegy 50 magyar növénynév olvasható (K 38, régi jelzete: Inc 114.), valamint az úgynevezett Felnémeti Névtelentől a *Protestáns papokat támadó szatirikus éneket*. Ez utóbbi 16. századi verses munka (jelzete: K 54, régi jelzete: Inc. 360) már több mint egy évszázada lappangott, amikor egy ősnymtatvány-kolligátumban Csapodi rábukant.

Értékes beszerzés volt Calepinus Ágoston-rendi szerzetes eredetileg latinul megjelent lexikona (Cornucopia, 1502), később többnyelvűvé bővített szótára 1558-as kiadásának az a példánya, amelybe 1607-ben Nagy Idai András mintegy húszezer latin szó magyar jelentését jegyezte be, ami szókinestörténeti és helyesírás-történeti szempontból rendkívül fontos.⁸¹

Csapodi Csaba egyik legnagyobb személyes érdeme, hogy Konrad Kyesser hadmérnök több változatban másolt, 15. századi hadtudományi munkájának, a *Bellifortis*-nak corvinaként számontartott töredékeit, 8 db vízfestményt, amelyek 1951. július 5-e óta voltak ideiglenes letétként a Szépművészeti Múzeumban – és ott azokat engedély nélkül felkasírozták, jogtalanul benaplózták, sőt ezen a számon hivatkoztak

79 Csapodi Csaba: *Történezhagyatékok a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában I. Századok*, 1972/6.; Csapodi Csaba: *Történezhagyatékok a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában II. Századok*, 1975/3–4.; *Történezhagyatékok a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában III. Századok*, 1978/2.

80 Csapodi Csaba: *Az Akadémiai Könyvtár kéziratárának gyarapodása 1963-ban*. Magyar Tudomány, 1964/5. 330.

81 Csapodi Csaba: *Az Akadémiai Könyvtár kéziratárának gyarapodása 1963-ban*. Magyar Tudomány, 1964/5. 332. Boross Klára újabb kutatásai szerint a könyv 1560-as, és a Nagyidai olvasat bizonytalan.

rá – 1961. október 11-én nem kis erőfeszítések árán visszaszerezte (jelzete: K 465),⁸² majd alapos szakcikkből bizonyította, hogy Kyeser művének egyik kódexéből származnak (fragmentum Budapestiense).⁸³ A Kézirattár egyik legbecsesebb középkori darabját Erdey-Grúz Tibor, az MTA főtárhelyigazgatója a Szépművészeti Múzeum főigazgatójának, Oltványi Imrének, a Független Kisgazdapárt egykori kriptokommunista „O”-csoportja tagjának kérésére úgy adta át 1951-ben, hogy arról ki sem kérte a kéziratáros szakemberek véleményét. A kész ténnyel Vayer Lajos, a Szépművészeti Múzeum főigazgató-helyettese telefonon közölte Berlász Jenővel.⁸⁴

Csapodi egyik tanulmányából tudjuk, hogy a Kézirattár állománya az 1964 és 1973 közötti években jóval több mint százezer egységgel gazdagodott, egyebek között ritkaságnak számító, két értékes kódexszel. Az egyik egy franciaországi eredetű óraskönyv (K 402), a másik az ausztriai klosterneuburgi apátság számára készült breviárium (K 419).⁸⁵

A kéziratgyűjtemény is szépen gyarapodott, 19. századi nagyjaink közül Petőfi, Arany, Vörösmarty, Eötvös József levelei, Kossuth Lajos *Törvényhatósági Tudósításai*-nak kéziratos anyaga, Wesselényi Miklós naplói kerültek a gyűjteménybe. Vargha Gyula költőtől, akadémikustól, statisztikustól a levelezése (1963), Adytól több mint 60 levél, Csinszkanak több mint 50 levele, Babits-kéziratok, József Attila 5 verse is az állományba került.

Rozsnyay Kálmán emlékkönyvét is érdemes megemlíteni.⁸⁶

Fontos kortárs hagyatékoknak is a tulajdonosai lettünk: Balázs Béla, Kosztolányi Dezső és felesége, valamint Hitel Dénes Kosztolányi-gyűjteménye, Szabó Lőrinc, Veres Péter (40/1971) és több részben Dutka Ákos (6/1974, 35/1975, 49/1975) hagyatéka került a Kézirattárba.

82 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 4232/1961; 4078/1961; ad 4078/1961. Lásd még: Csapodi Csaba: *Kézirattár, 1957–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/171. 11.

83 Vö. Csapodi Csaba: *Az úgynevezett „Liber de septem signis”. Kyeser „Bellifortis”-ának töredékéről*. Magyar Könyvszemle, (82. évf.) 1966/3. 217–236.

84 MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 151/1951.

85 Csapodi Csaba: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának gyarapodása 1964–1973*. Magyar Tudomány, 1974/11. (Új folyam, XIX. köt. 11. sz.) 723.

86 Növedéknaplószáma: 44/1957.

Konrad Kyser: Bellifortis c. munkájának töredéke. Luxemburgi Zsigmond magyar király mint Naphérosz
(MTA KIK Kézirattár, K 465)

A természettudósi hagyatékok közül a legértékesebb szerzemény Ortvyay Rudolf és Selényi Pál fizikus hagyatéka volt, amelyekben Nobel-díjas fizikusok, tudósok, többek között Albert Einstein, Max Planck, Werner Heisenberg, Hevesy György, Erwin Schrödinger, Paul Dirac, Wigner Jenő levelei találhatók. Neumann János 42 levele, Szent-Györgyi Albert kéziratai, levelei is ezeknek az éveknek a gyarapodása.

A jelentős gyarapodás mellett azonban volt példa elmulasztott lehetőségre is. Csapodi Csaba konzervatív, a modern irodalmi, művészeti törekvések iránt kevésbé fogékony ízlése azzal járt, hogy a Kézirattár nem fogadta be Hamvas Béla írói hagyatékát. Darabos Pál, Hamvas tanítványa, barátja és monográfusa, az Akadémiai Könyvtár szakozó osztályának munkatársa, majd osztályvezetője a jogutódok nevében felajánlotta Hamvas kézzeit, de Csapodi ezt elhárította.⁸⁷

ÁLLOMÁNYVÉDELEM, RESTAURÁLÁS

Csapodi Csaba a restaurálás terén is folytatta a Berlász Jenő által megkezdett munkát. 1955–56-ban 50 000–50 000 Ft-ot, 1957-ben összesen 31 900 forintot kapott régi könyvek restaurálására az Akadémiától.⁸⁸ Ezeket az akkor hatalmas összegeket Haraszthy Gyula, a Könyvtár főigazgatója járta ki, de az Akadémia akkori elnöke, Rusznyák István teremtette elő. Csapodi jogos büszkeséggel és elégedettséggel írta 1958-ban, hogy „[h]árom esztendő nem hosszú idő. De a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára régi könyvgűjteményének ma már egészen más képe van, mint 1954-ben. Hála a könyvtárigazgatás energikus támogatásának és az Akadémia vezetősége megértésének, eddig majdnem 250 ősnymtatványt és egyéb régi könyvet sikerült rendbe hozatnunk (ebből mintegy száz darab új kötést is kapott), s azok most, ha nem is megfiatalodva, de további évszázadokra megerősödve sorakoznak a polcokon.”⁸⁹ A veszélyeztetett, beteg könyveket gázban fertőtlenítették, 1957-ben 15 ősnymtatványt és több mint 500 egyéb régi könyvet.⁹⁰

⁸⁷ Darabos Pál szóbeli közlése.

⁸⁸ Csapodi Csaba: *Könyvkonzerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Magyar Könyvszemle, 1958. (74. évf. 2. sz.) április–június. 120.

⁸⁹ Csapodi Csaba: *Könyvkonzerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Magyar Könyvszemle, 1958. (74. évf. 2. sz.) április–június. 141.

⁹⁰ Csapodi Csaba: *Könyvkonzerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Magyar Könyvszemle, 1958. (74. évf. 2. sz.) április–június. 124.

Csapodi a kéziratok tárolási módját is megújította. Az Akadémia vezetősége annyira meg volt elégedve a munkájával, hogy 1958-ban kéthetes csehszlovákiai tanulmányútra küldte.⁹¹ A tanulmányút eredményes volt, Csapodi az ott látottak hatására vezette be, hogy álló tékák helyett fekvő dobozokban tároljuk a kéziratokat, ami állományvédelmi szempontból is kétségkívül sokkal kímélőbb, és még helykihasználás szempontjából is jobb. Az Arany család egykori szobájába, a Kézirattár 4. termébe 1958-ban sikerült a többi szoba bútorzatával harmonizáló polcokat, asztalszekrényt építtetni, ezekre kerültek a kéziratos fekvő dobozok. 1969-ben a páncélszoba is új bútorzatot kapott.

Csapodi a kéziratok között is igyekezett rendet tenni, „K” jelzetet, majd azt követő folyószámot kaptak az addig jelzet nélküli, rendkívül értékes gyűjtemények: a Széchenyi-gyűjtemény, az egykori Vörösmarty-szoba anyaga, az Ady-gyűjtemény, Csokonai levelezése, a Bolyai-gyűjtemény, a Goethe-gyűjtemény, az Arany János és Petőfi-gyűjtemény. Ezeket a páncélszobában őrizzük. Ugyancsak „K” jelzetet kapott a Kazinczy-hagyaték, amely az első munkaszoba szekrényébe került.

FELDOLGOZÓ MUNKA

Csapodi Csaba 1966-ban indította el az *MTAK Kézirattárának Katalógusai* című sorozatot, amelynek első darabja F. Csanak Dórától *Balázs Béla kéziratos hagyatéka* (1966) volt, a második pedig, nyilvánvaló taktikai, politikai megfontolásból Rejtő Istvánnak, később az Akadémiai Könyvtár párttitkárának és főigazgató-helyettesének Zalka Máté, az internacionalista, „spanyolos” kommunista hagyatékát feldolgozó munkája.

Miután a Kézirattár teljesítette a „kötelező” politikai penzumot, egymás után láttak napvilágot a fontosabbnál fontosabb hagyatékok katalógusai: *Vörösmarty Mihály-levelezés, Csokonai Vitéz Mihály-levelezés, Ady Endre-gyűjtemény* (1967) közös kötetben, valamint *Szabó Lőrinc kéziratos hagyatéka* (1973) F. Csanak Dórától. Fráter Jánosné a Bolyai-gyűjteményt (1968), Csapodi Csaba a Magyar Codexek elnevezésű gyűjteményt (1973) dolgozta fel, Marth Hildegard pedig a Goethe-gyűjteményt rekatalogizálta (1973).

⁹¹ Csapodi Csaba *önéletrajza*. Akadémiai Levéltár 45. Személyzeti Osztály 327/9.

F. Csanak Dóra: Balázs Béla hagyatéka az Akadémiai Könyvtár kéziratárában (Ms 5009 – Ms 5024)

A régi könyvek feldolgozása is ütemesen haladt. Büky Béla 1959 januárja és 1967 októbere között katalogizálta a teljes RM I és RM II, valamint a Ráth I, II jelzetű könyveket,⁹² és bár Csapodi Csaba meg volt elégedve a munkájával, a főigazgató más osztályra helyezte át.

1970 és 1973 között Rozsonдай Marianne elkészítette az ősnymtatványok kötés-katalógusát, amely egyedülálló volt az országban, de ez nyomtatásban, külön kötetben nem jelent meg.

⁹² Csapodi Csaba: *A Régi Könyvek gyűjteménye 1954–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/172. 15.

REPRINTEK ÉS FAKSZIMILÉK

Az évek során számos olyan faksimile könyv került a könyvbarátok, kutatók asztalára, amelynek eredetijét a Kézirattár őrzi. Az Akadémiai Kiadó gondozásában 1961-ben jelent meg a második magyar nyelvű könyvnek, Ozorai Imre 1535-ös krakkói vitairatának (*Az Christusrul és az ű egyházárul, ěsmět az Antichrisztusrul és az ű egyházárul*) faksimilěje (RM I 8r 2), 1962-ben pedig Sötěr István kísěrő tanulmányával Arany János *Kapcsos könyve* hasonmásának rlhetnek a könyvgyűjtők. 1966-ban az MTA Irodalomtudományi Intězete jelentette meg a *Hoffgreff-ěnekesknyv* faksimilějět, melynek eredetije Kolozsvárott jelent meg 1554–55-ben (jelzete: RM I 8r 211).

1973-ban, Madách Imre szletěsěnek 150. ěvfordulja alkalmából az Akadémiai Kiadó tette kzzě *Az ember tragědija* faksimilějět.

SZEMĚLYI ÁLLOMÁNY

Az 1950-es ěvek elejěn mindössze hol három, hol něgy munkatárs dolgozott a Kézirattárban, de Csapodi osztlyvezetsěge ěveiben a szemělyi állomány számottevően megnőtt. Kezdetben Gergely Pál volt Csapodi helyettese, az MTA rěgi tisztviseleje, akit 1949-ben a főtitkári hivatalból helyeztek t a Kézirattárba, ěs feladatul az Akadémia 1949 előtti iratainak (RAL) rendezěsět kapta, mintegy folytatva ezzel korábbi hivatali munkáját. Eleinte a kět vezetn kívül měg F. Csanak Dóra, Sáfrán Györgyi, ěs mindössze fěl ěvig Kicsi Sándor dolgozott az osztályon, de az 1960-as ěvek věgětl nőtt a munkatársak száma. Volt, akiket Csapodi Csaba vett fel – Rozsonдай Marianne, Körmendy Kinga, Maróth Miklós, Wojtilla Gyula –, volt, akiket politikai megfontolásból helyeztek az osztályra (Fráter Jnosně, Kondor Viktória, Kempfner Plně, Rejtő István). Kempfner Plněnak 1943-ban ěs měg 1950-ben is divatruizlete volt,⁹³ nem volt köze a könyvtáros szakmához. Kěsbb a Něpknyvtri Központ szemělyzetisekěnt dolgozott,⁹⁴ ěs a *Könyvtáros* folyóirat nekrolja a „következetes kommunista harcost” gyászolta benne.⁹⁵ Fráter Jnosně

93 A budapesti egysěges hálózat (Budapest ěs krnyěke) betűrendes tvbeszěl nevsora, 1943. január. 259.; Budapesti Tvbeszělněvsor 1950. december (Budapest). 223.

94 „Mi vagyunk az olcskrt ěs nem forditva” Beszělětěs Bakó Jnosněval. Könyvtáros, 1983/9. 529.

95 Kempfner Plně. Könyvtáros, 1972. november I. (11. szám)

viszont, bár csak pártfőiskolát végzett, szépen beilleszkedett a Kézirattárba, és idővel – Csapodi megfogalmazása szerint, aki egyébként meg volt elégedve a munkájával – még világnézetileg is „asszimilálódott”.⁹⁶ Rejtő Istvánt az Irodalomtudományi Intézetből helyezték át, de hamarosan távozott, mert párttitkárnak, majd főigazgató-helyettesnek nevezték ki.

Mondják, a cseppben benne van a tenger. Kicsiben a Kézirattár története is tükrözi az 1945 utáni magyarországi történelmi eseményeket. Munkatársai között két börtönviselt is akadt: Hajnal Gáspár és Harangi Lászlóné Boros Vilma.

Hajnal Gáspár, Hajnal István történész fia jogot végzett. Kézirattári osztályvezetője szerint „[n]agyfokú igazságérzet jellemezte s pályáját mint bíró kezdte, mígnem az ötvenes években teljesen igazságtalan ítélettel hosszú börtönbüntetésre ítélték (12 év), s csak az 1956-i lazulás idején atyja halálos ágyához engedték ki, majd nem sokkal utóbb Erdei Ferenc és mások, Hajnal [István] befolyásos tisztelői közbenjárására kegyelmet kapott és ekkor sikerült az akkori főigazgató, Haraszthy Gyula jóindulatával osztályunkra kineveztetni”.⁹⁷ Maróth Miklós akadémikustól, aki egy időben mellette dolgozott, egyéb részleteket is megtudhatunk Hajnal Gáspár sorsáról: „a pulpitusról vitte el az ÁVÓ [...] mert nem disszidált. A barátai ugyanis disszidáltak, de ő nem ment velük, bár tudott a tervükről. A följelentés elmulasztása címén börtönözték be.”⁹⁸ A másik börtönviseltet, Boros Vilmát 1955 decemberében tartóztatták le, és a demokratikus rend elleni izgatásért ítélték el egy év és háromhavi börtönre, valamint 500 forint vagyonelkobzásra. 1957 augusztusában szabadult, a Kézirattárban az 1960-as évek közepén Széchenyi István hagyatékának előrendezésével foglalkozott.⁹⁹

Csapodi Csabának becsvágya volt, hogy a lehetőségek megszabta keretek között a Kézirattárban tudományos munka is folyjon. Sikerült elérnie, hogy az osztály arra érdemes munkatársai heti egy kutatónapot kapjanak.

Csapodi Csaba 1975. december 31-én, 65 éves korában nyugdíjba ment, de továbbra is tartotta a kapcsolatot a Kézirattárral. 1985-ben jelent meg a latin és görög nyelvű

96 Csapodi Csaba: *Kézirattár, 1957–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/171. 5.

97 Csapodi Csaba: *A Régi Könyvek gyűjteménye 1954–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/172. 17–18.

98 Ézsias Erzsébet: „Ora et labora”. *Maróth Miklós életpályája*. Lexica Kiadó, 2017. 107–108.

99 Szabó Júlia: *Haranginé Boros Vilma 1899–1991*. *Ars Hungarica* 1992/2. 92.

kódexekről készült katalógusa – *Catalogus collectionis codicum Latinorum et Graecorum* –, amelyen még aktív korában kezdett el dolgozni.¹⁰⁰

Az „újraalapító atyák”, Berlász Jenő és Csapodi Csaba érdemeit nem lehet eléggé hangsúlyozni, ők ketten rakták le azokat az alapokat, alakították ki azokat a kereteket, feldolgozási módszert, amelyek között a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye ma is dolgozik. Ráadásul mindezt rendkívül mostoha, sőt gyakran ellenséges politikai, szakmai környezetben kellett elvégezniük. Olyan időkben sikerült nemcsak megőrizniük, egyben tartaniuk, hanem még bővíteniük is a gyűjteményt, amikor más, évszázadok alatt szervesen kialakult könyvtárakat, gyűjteményeket a legdurvább módon szétziláltak, szétszórtak. Az utánuk következő nemzedékekre a Kézirattár működtetésének feladata várt.

A Kézirattár munkatársai az 1960-as évek elején (MTA KIK Kézirattár, Ms 6227/71)

A képen a nők, balról jobbra: F. Csanak Dóra, Kertész Ivánné Hamburger Klára, F. Boros Vilma, Kempfner Pálné Erdős Ilona, Sáfrán Györgyi, szemüvegben. A képen a férfiak, balról jobbra: Azonosítatlan bajszos férfi, Gergely Pál, Csapodi Csaba, Büky Béla, Hajnal Gáspár, azonosítatlan férfi.

¹⁰⁰ Csapodi Csaba: *Kézirattár, 1957–1975*. MTA KIK Kézirattár, Ms 6596/171. 15.

F. CSANAK DÓRA OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1976–1997

Csapodi Csaba nyugdíjba vonulása után F. Csanak Dóra vette át az osztály irányítását, aki ekkor már 24 éve dolgozott az MTA Könyvtárában, előbb rövid ideig a folyóiratcsoportban, majd utána végig a Kézirattárban. Nagy szakmai gyakorlata és tekintélye volt, angolul, németül, franciául kiválóan beszélt.

A nagy átszervezések befejeződtek, F. Csanak Dóra az elődei által kitaposott úton haladt tovább, neki a Kézirattár zavartalan szakmai működését kellett biztosítania, fenntartania.

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS

F. Csanak Dóra osztályvezetőségének két évtizede a nyugodt gyarapodás időszaka volt. Számos művész, tudós, politikus értékes hagyatékával gazdagodott a Kézirattár, csak néhányukat van hely megnevezni: Aczél György, Bárczi Géza, Bartucz Lajos, Bernáth Aurél, Bibó István, Dercsényi Dezső, Eötvös Loránd, Erdei Ferenc, Fél Edit, Fülep Lajos, Granasztói Pál, Gunda Béla, Hankiss János, Horváth Barna, Illés Endre, Kardos Tibor, Király István, Klaniczay Tibor, Lakó György, Laziczius Gyula, Menczer Béla, Molter Károly, Pilinszky János, Sőtér István, Tamkó Sirató Károly. A „teljes” hagyatékokon kívül meg kell említeni értékes levelezéseket is, elsősorban Ortvy Rudolfét (32/1977) és Mályusz Elemérét, valamint Tolnay Károly leveleit.

A felsorolásból látszik, hogy a Kézirattár a Kádár-rendszer kulturális politikája kutatásának megkerülhetetlen bázisa lett. Aczél Györgynek, a Kádár-rendszer „kulturális papájának” hagyatékán kívül a gyűjteménybe került Aczél bizalmas embe-
reinek, Király Istvánnak, Sőtér Istvánnak, Nagy Péternek a hagyatéka is. Később, 2013-ban, a sort Köpeczi Béla hagyatéka teszi még teljesebbé.

F. Csanak Dóra (1930–2010) 40 évig, 1952 és 1992 között dolgozott a Kézirattárban (Erdélyi Múzeum Egyesület)

A kisebb, de rendkívül értékes 19. századi gyarapodások közül meg kell említeni Petőfi Sándor három és Kossuth Lajos egy levelét,¹⁰¹ Arany János ismeretlen bírálótát Szász Károly *Macbeth*-fordításáról, valamint Arany Jánosnak Toldy Ferenchez írott levelét. Széchenyi Ferenc és Széchenyi István levelei, Széchenyi Lajos költeményei, és a Széchenyi családdal kapcsolatos naplók és feljegyzések is ezekben az években kerültek a Kézirattár állományába.¹⁰²

A jelentős Bolyai-gyűjtemény is tovább gazdagodott. Vásárlás révén jutottunk hozzá Bolyai Farkas *Az arithmetika eleje* című művéhez Bolyai János autográf bejegyzéseivel.¹⁰³

101 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 1977. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1978. 10.

102 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1981. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1982. 10.

103 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1986. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1987. 10.

A 20. század fontosabb íróitól is kerültek be kéziratok. Szabó Dezső *Megegyed az eső* című regényének autográf kézírata, Áprily Lajos levelei, Németh László *Apai dicsőség* című drámájának autográf variánsa, Erdélyi József hagyatéka.¹⁰⁴ A nyugati emigráns magyar irodalom tanulmányozása szempontjából kiemelkedő jelentőségűek Ujváry Sándor müncheni székhelyű Griff kiadójának a kézíratai, irattára és kiadványainak egy része,¹⁰⁵ valamint Kabdebó Tamás ajándéka, a – végül eredeti összeállításában meg nem jelent – *The Poetry of Hungary* antológia anyaga.¹⁰⁶

A régi könyvek állománya 1983-ban a kiemelkedően értékes Gergely Rezső-könyvtár megvásárlásával gyarapodott. A több mint 1300 tételből álló gyűjteménnyel 280 régi magyar kötet – köztük 20 unikum! –, 19. századi editio princepsok, ritka művek kerültek a Kézirattárba.¹⁰⁷

FELDOLGOZÓ MUNKA

Az MTA Kézirattárának Katalógusai című sorozat szerkesztése a Kézirattár mindenkorai osztályvezetőjének feladata. F. Csanak Dóra osztályvezetői működése 21 éve alatt 14 kötet látott napvilágot. Olyan nemzeti jelentőségű hagyatékok katalógusa készült el, mint Körmendy Kinga munkája, *A Széchenyi-gyűjtemény* (1976), valamint Sáfrán Györgytől *Kosztolányi Dezső hagyatéka. – Kosztolányi Dezsőné Harmos Ilona hagyatéka. – Hittel Dénes gyűjteménye* (1978), és ugyancsak Sáfrán Györgytől az *Arany János-gyűjtemény. Petőfi Sándor-Szendrey Júlia kéziratok* (1982). Még egy katalógust ki kell emelni a 14 közül, az 1984-ben megjelent *Fülep Lajos kéziratok hagyatéka* című kötetet, amelynek F. Csanak Dóra nemcsak szerkesztője, hanem szerzője is volt. Ezzel rózta le tanítványi háláját Fülep Lajos iránt, aki a családtagjain kívül a legfontosabb szerepet játszotta az életében.

A feldolgozó munkában nagy változás volt, hogy 1994-ben a Kézirattár is bekapcsolódott az Aleph integrált könyvtári rendszerbe, lehetővé vált az Aleph-ben való számítógépes katalogizálás.¹⁰⁸

104 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1979. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1980. 17.

105 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1985. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1986. 10.

106 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1983. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1984. 13.

107 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1983. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1984. 13.

108 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1993. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1994. 18.

REPRINTEK ÉS FAKSZIMILÉK

A Kézirattár gazdag gyűjteményéből több kézirat látott napvilágot hasonmás kiadásban.

1976-ban két faksimile kötet is megjelent: Berzsenyi Dániel születésének 200. évfordulója alkalmából a *Berzsenyi Dániel versei* című kézirat (jelzete: Magyar irodalom Levelezés 4r 44), és Wathay Ferenc *Énekes könyve*. 1977-ben Arany János *Kapcsos könyve* immár másodízben jelent meg, ezúttal Keresztury Dezső tanulmányával. 1979-ben Mészáros Lázárnak, az Akadémia levelező tagjának, az első felelős magyar minisztérium hadügyminiszterének 1845. évi, *A katonaságról* című székfoglalója, (jelzete: RAL 198/1845), 1980-ban pedig a *Batsányi János' poétai munkái* című faksimile kötet (jelzete: K 654) látott napvilágot. 1984-ben újra két hasonmás kiadás került a gyűjtők és szakemberek asztalára: Horváth Mihály *Az ipar és kereskedelem története Magyarországon* című, 1840-ben megjelent könyve (jelzete: 521.092), valamint Rákosi András 17. századi fordításai-átdolgozásai Szimónidész ókori görög költő műveiből, az 1702-es, bártfai unikum példányról készült *Tükör, mely az aszszonyoknak görög Simonides írásából az Caea szigetében régen lakó aszszonyokról irattatott, 1627. Esztend* című kötet (jelzete: RMI 8r 958).

A nyelvemlékek közzétételét az Akadémia az egyik legfontosabb feladatának tartotta, és a Régi Magyar Nyelvemlékek sorozatot még Döbrentei Gábor indította meg 1838-ban. A sorozat neve többször változott, mígnem 1985-ben a Magyar Nyelvtudományi Társaság Régi Magyar Kódexek néven kezdett új sorozatot 16. századi kódexeknek. Ebben a sorozatban látott napvilágot nyomtatásban a Kriza-kódex (1988), a Czech-kódex (1990), a Virginia-kódex (1990) és a Lázár Zelma-kódex (1992). Az elsőt N. Abaffy Csilla, a Kézirattár munkatársa tette közzé, látta el bevezetővel és jegyzetekkel, a második ugyancsak az ő és Csapodi Csaba munkája. 1988-ban a Pécsi Lukács *Szent Ágoston doktornak elmélkedő, magánbeszélő és naponként való imádsági* című, Nagyszombatban 1591-ben megjelent könyvének (jelzete: Ráth 52), 1996-ban pedig a *Körmendi kódex*nek (jelzete: K 93) faksimiléjét vehették kezükbe az olvasók.

RAKTÁROZÁS

1984 szeptemberében felújítási munkák kezdődtek az MTA Könyvtárában,¹⁰⁹ amelyek befejezése után, 1988-ban a Kézirattár megkapta a fölötte lévő, teljes második emeleti raktárt. A beköltözéskor a Kézirattár állományának mintegy 75%-át kellett megmozgatni, a Székházban és a Könyvtár törökbálinti külső raktárában tárolt dokumentumok jelentős részét sikerült logikus rendben elhelyezni.¹¹⁰ A költöztetést és a rendbe rakást is a Kézirattár munkatársai végezték. Az új raktárhelyiséggel több évtizedre megoldódtak a Kézirattár raktározási gondjai.

A Kézirattár első és második emeleti helyiségeit 1990-ben újítták fel, ami több mint félévi zárva tartással járt. A felújítás során az első emelet nem költözött ki, a szekrények, polcok fóliával voltak leragasztva. A második emeleti raktárt a Kézirattár férfi munkatársai ürítették ki és költöztették ideiglenesen a Székház alagsorában lévő úgynevezett „borospincébe”. Némely szolgáltatást, pl. a külföldi kutatók kiszolgálását ilyen mostoha körülmények között is sikerült biztosítani. A Kézirattár végül többszörös beázást is túlélve, az eredeti határidőnél jóval később, 1991 februárjában nyitott ki, de a második emeleti raktár még akkor sem volt teljesen készen.¹¹¹

109 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1985. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1986. 82.

110 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1988. évi beszámoló jelentése és 1989. évi programja. Budapest, 1989. 16.

111 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1990. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1991. 12–14.

ROZSONDAI MARIANNE OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 1997–2010

F. Csanak Dóra nyugdíjba menetele után, 1997. szeptember 1-jétől Rozsondai Marianne könyvtörténész, régi könyves köréskutató szakember vette át a Kézirattár vezetését, aki ekkor már 28. éve dolgozott az osztályon.

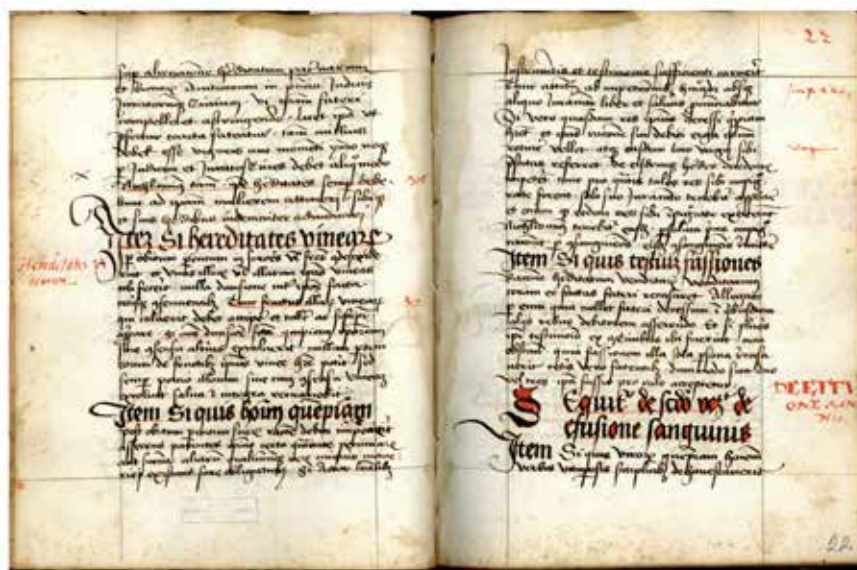
*Rozsondai Marianne 41 évig, 1969 és 2010 között dolgozott a Kézirattárban
(A Rozsondai család tulajdona)*

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS

A Kézirattár gyarapodása nem állt meg, a teljesség igénye nélkül csak néhány fontosabb tételre térünk ki. Vásárlás révén jutottunk hozzá Vörösmarty Mihály két leveléhez (1997), Ferenczy Béninek a lányához írott leveleihez (1998), Kosztolányi Dezső-levelekhez, (1999), Kós Károly 56 leveléhez (2001).

Az egyik legértékesebb gyarapodási tétel egy 15. századi *Jura civilia ac consuetudines antiquae septem liberarum civitatum* (jelzete: K 566) című jogi kézirat visszaszerzése

volt. A kódex eredetileg a Teleki-könyvtárral került a gyűjteményünkbe egy száz évvel későbbi nyomtatvánnyal egybekötve, de feltehetően az 1920-as években, amikor a két művet szétválasztották és külön bekötötték, eltűnt. Az 1484-ben másolt kézirat a magyarországi várostörténet egyedülálló jogforrása, és ebből a forrástípusból hazai közgyűjteményben ez az egyetlen példány.¹¹²

Jura civilia ac consuetudines antiquae septem liberarum civitatum (MTA KIK Kézirtattár, K 566)

A régikönyv-állomány 1999-ben számottevően gazdagodott. Megvásároltuk Zsilka János 104 darabból álló értékes könyvgyűjteményét, amellyel együtt 8 ősnymtatványnak is birtokába jutottunk.¹¹³

Ajándékozás révén is gazdagodtunk, a teljesség igénye nélkül említünk meg néhány fontosabb tételt. Goda Gábor hagyatéka, Egrý József 120 levele (1999), Sötér István hagyatéka, Kosztolányi Dezső levelezése, Kodolányi János levelei Nyerges Pálhoz,

¹¹² A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2003. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2004. 13.

¹¹³ Marianne Rozsondai, Béla Rozsondai: *Catalogue of the Incunables in the Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences*. Argumentum Publishing House, Library of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 2013. 9.

Szabó Lőrinc hagyatékának második része, Horváth János irodalomtörténész hagyatéka, Berzsenyi Dániel *A magyarországi mezeli szorgalomról* című művének kézírata. Teljesnek mondható hagyatékokkal is gyarapodtunk, ezek közé tartoznak: a magyarországi gnosztikus mozgalom, Csapodi Csaba¹¹⁴ és felesége, Gárdonyi Klára, Faragó József néprajztudós, Mérei Ferenc, Domokos Mátyás hagyatéka. Külön ki kell emelni Radnóti Miklós hagyatékát, amelyet özvegye, Gyarmati Fanni 2008-ban hagyott a Kézirattárra.

Még két nagy értékű ajándékot kell megemlíteni. 1998-ban Borzsák István klasszika-filológus akadémikus felesége emlékére egy kézzel festett, iniciálékkal díszített, 15. századi pergamen *Breviarium Romanum*ot ajándékozott a gyűjteménynek, 2008-ban pedig Gábor Dénes családjától kaptuk meg a holográf Nobel-díjas feltalálójának gyermekkori rajzos vázlatfüzetét. A vázlatfüzetből külső cég tematikus honlapot készített: <https://konyvtar.mta.hu/gabordenes/index.html>

Kiemelten kell szólni Szántai Lajos térképgyűjteményéről. Az MTA Könyvtárának gazdag térképgyűjteménye volt, de azt az 1980-as években meggondolatlanul elkótyavetyélték. Ezért is van nagy jelentősége, hogy 2004-ben Járai Zsigmond, a Nemzeti Bank akkori elnöke megvásárolta és az MTA-nak ajándékozta Szántai Lajos több mint 800 tételből álló, magyar vonatkozású térképgyűjteményét.¹¹⁵ Az 1528 és 1850 közötti években megjelent térképekből 2007-ben kiállítást rendezett a Kézirattár.

ÁLLOMÁNYVÉDELEM, RESTAURÁLÁS

A Kézirattárban folytatódtak a restaurálási munkák is, csak a fontosabbakat van hely megemlíteni. 1999-ben 24 db Mohács előtti oklevelet sikerült rendbe hozatni. 2007-ben Magda Gabor-Hotchkiss, Gábor Andor fogadott lánya 4000 dollárt adományozott állagmegőrzésre, ebből az összegből került restaurálásra Gábor Andor hagyatéka, de jutott belőle kéziratáról dobozok beszerzésére is.¹¹⁶

Volt szó róla, hogy 1951–1952-ben Sasvári Dezső, az Országos Széchényi Könyvtár restaurátora számos klasszikusunk kéziratát bekötötte. A kötetelés kétsége-

114 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2004. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2005. 11.

115 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2004. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2005. 11.

116 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2007. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2008. 27.

lenül hozzájárult, hogy a kéziratok ne kallódjanak el, egy helyen maradjanak, de sajnos sok kárt is okozott. Ugyanis ha egy-egy kéziratlap nagyobb méretű volt, és kilógott a kötetből a többi lap közül, egyszerűen behajtották a kilógó részt. Az is gondot okozott, hogy a túl szoros kötés miatt a szövegeket gyakran nehéz volt kibetűzni, elolvasni. A kéziratok tárolásának, őrzésének mai elveit követve ezeket a köteteket, amikor lehetőség nyílik rá, szétbonttatjuk, a kéziratokat restauráltatjuk, és mindegyiket külön borítékban, vízszintes helyzetben tároljuk. Ez a munka 2001-ben a Vörösmarty-hagyatékkal indult, majd 2003-ban a Csokonai-hagyatékkal folytatódott.

TEMATIKUS HONLAPOK

A könyvtárak életébe az 1990-es években a legnagyobb változást az internet és a digitalizálás megjelenése hozta. A technikai fejlődés ugrásszerű volt, az írógépről mind a kéziratosok, mind a régi könyvesek átálltak a számítógépes adatbevitelre. Mint volt szó róla, 1994-ben a Kézirattár bekapcsolódott az Aleph integrált könyvtári rendszerbe, de az Aleph-nek a Kézirattár egyedi igényeihez igazításában Rozsonдай Bélának¹¹⁷ volt meghatározó szerepe, ő alakította ki a régikönyv- és kézirat-feldolgozáshoz illő sajátos adatmezőket.

A digitális fejlődés újabb lépcsőfoka volt, amikor 2008 év végén a Kézirattárban kiépült a WiFi-hozzáférés.¹¹⁸

A digitalizálási munkák főként külső cégek bevonásával és pályázati pénzekből kezdődtek meg. A Kézirattár és egyben az MTA Könyvtára világhálón közzétett, első digitalizált gyűjteménye, Thomas Ender felvidéki akvarelljeinek honlapja 2000-ben készült el. A szakmai részt Mázi Béla és Rozsonдай Béla írta: <http://ender.mtak.hu/>.¹¹⁹ Ifj. Pápai Páriz Ferenc peregrinációs emlékkönyve, az *Album amicorum* (jelzete: Történelem, Napló kis 8° 6) 2004-ben (<http://ppf.mtak.hu/>) került fel a világhálóra, ami Rozsonдай Béla, Mázi Béla és Sajó Tamás munkáját dicséri.

117 1997 őszén, közvetlenül Rozsonдай Marianne osztályvezetői kinevezése után előbb szerződés nélkül, majd 1999. január 1-jétől szerződéssel a Kézirattár állományába került Rozsonдай Béla, Rozsonдай Marianne nyugdíjas, vegyész végzettségű férje, aki eleinte az Aleph-et adaptálta a kéziratári feldolgozás igényeihez, majd tematikus honlapok készítésében vett részt, később pedig az ősnymtatvány-katalógus munkálataiba kapcsolódott be.

118 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2008. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2009. 39.

119 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2001. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2002. 5.

Rozsondai Béla 13 évig, 1997 és 2010 között dolgozott a Kézirattárban (A Rozsondai család tulajdona)

Mázi Béla 45 évig, 1973 és 2018 között dolgozott a Kézirattárban (Láng Klára felvétele)

A gróf Teleki József által a Könyvtár számára 1840-ben vásárolt corvina, a Ludovicus Carbo-kódex (jelzete: K 397) 2005-ben került a világhálóra, a szakmai szövegeket Rozsondai Marianne és Véber János írta: <http://carbo.mtak.hu/>¹²⁰

2005-ben Teleki Józsefnek, könyvtárunk alapítója halálának 150. évfordulójáról tematikus honlappal, Körmendy Kinga és Rozsondai Marianne munkájával emlékezett meg a Kézirattár: <http://teleki.mtak.hu/>

A Bolyai-honlap, Horányi Károly és Mázi Béla munkája (*Scientia Spatii*) 2009-ben készült el: <http://bolyai.mtak.hu/>

¹²⁰ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2005. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2006. 29.

Körmendy Kinga 39 évig, 1969 és 2008 között dolgozott a Kézirattárban (Körmendy Kinga tulajdona)

Horányi Károly 44 évig, 1981 és 2025 között dolgozott a Kézirattárban (Láng Klára felvétele)

Radnóti Miklós születésének századik évfordulóján, 2009-ben nagy sajtóvisszhangot kapott kiállítást rendezett Babus Antal, majd ennek alapján egy évvel később a Radnóti-honlap is elkészült.¹²¹ Az „*Ó, költő, tisztán élj te most...*”: Száz éve született Radnóti Miklós című honlap (<http://radnoti.mtak.hu>) két évvel később, az *eFestival 2012* pályázaton Kiváló Digitális Tartalom különdíjat kapott.

A digitalizálási munkák keretében került 2004-ben a világhálóra Gulyás Pál *Magyar írók élete és munkái* című életrajzi lexikonjához gyűjtött cédulaanyagának addig publikálatlan része, a P–Zs betűtartomány anyaga.¹²² A cédulákat gyakran használták a kutatók, digitalizálásuk nagyon megkönnyítette az olvasószolgálat munkáját.

121 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2010. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2011. 66.

122 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2004. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2005. 27.

*Az „Ó, költő, tisztán élj te most...”: Száz éve született Radnóti Miklós című
 honlap elismerő oklevele*

KIÁLLÍTÁSOK

Jeles évfordulókról, eseményekről a Kézirattár több kiállítással emlékezett meg. 1998-ban *A Magyar Tudományos Akadémia és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc* címmel nyílt meg kiállításunk. 2002-re két tárlat is jutott: Bolyai János születésének 200. évfordulója alkalmából Bolyai-, a Kossuth-év alkalmából pedig

Kossuth-kiállítást hoztunk tető alá.¹²³ 2003-ban a Rákóczi-szabadságharc kitörésének 300. évfordulója alkalmából,¹²⁴ 2005-ben Teleki József, az Akadémia első elnöke és Könyvtára alapítója halálának 150. évfordulója alkalmából,¹²⁵ 2007-ben a Kodály-év alkalmából,¹²⁶ 2008-ban Vigyázó Ferenc emlékére,¹²⁷ 2009-ben pedig, mint fentebb említettük, Radnóti Miklós születésének századik évfordulója alkalmából rendeztünk kiállítást.

REPRINTEK ÉS FAKSZIMILÉK

Folytatódott az állományban található könyvek fakszimile kiadása is. 1996-ban jelent meg a *Pilinszky János: Versfüzet* című fakszimile. Ezt a „könyvecskét” (jelzete: Ms 5932/3) 1948 húsvétján a költő saját kezűleg, egy példányban írta.

A Régi Magyar Kódexek című könyvsorozat is folytatódott. 2001-ben betűhíven átírva, bevezetéssel, jegyzetekkel ellátva jelent meg a *Gyöngyösi kódex* (jelzete: K 39). 2004-ben az egyik unikum példányunknak, a Pataki Névtelennek – aki többek szerint Balassi Bálint – *Eurialusnac és Lucretianac szép historiaia: melyben meg irattatic egy-máshoz valo nagy szerelmec, mely szerelemboel végre Lucretianac koevetkoezéc szoernyue balála* (Kolozsvár, 1592; jelzete: RM I 4r 177) című műve látott napvilágot. Egy külföldön kiadott fakszimilét is meg kell említeni. 2002-ben engedélyünk és tudtunk nélkül Bukarestben kalózkidrásban látott napvilágot a *Robonci kódex* (jelzete: K 114): *Robonczy Codex. Descifrare, transcriere și traducere / Déchiffrement, transcription et traduction*. ALCOR Edimpex SRL. București 2002.)

FILM

Mondják, hogy a betű, a Gutenberg-galaxis korát a képek és a mozgóképek kora váltja fel. Ebbe a folyamatba illeszkedett, hogy 1998-ban magyar–angol nyelvű bemutató videófilm készült a Kézirattárról.

123 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2002. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2003. 47.

124 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2003. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2004. 45.

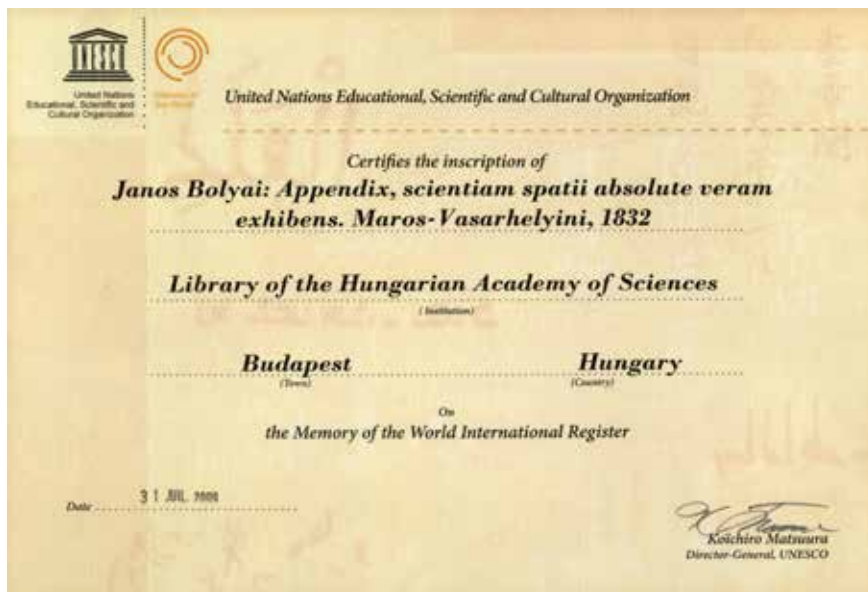
125 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2005. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2006. 50.

126 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2002. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2007. 50.

127 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2008. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2009. 66.

DÍJAK, ELISMERÉSEK

A gyűjtemény értékéről, nemzetközi elismertségéről tanúskodik, hogy 2009-ben Bolyai János *Appendixének* saját kezűleg javított példánya felkerült az UNESCO Világemlékezet (Memory of the World) listájára.

2009-ben Bolyai János *Appendixének* saját kezűleg javított példánya felkerült az UNESCO Világemlékezet (Memory of the World) listájára

BABUS ANTAL OSZTÁLYVEZETŐI ÉVEI: 2010–2026

2010. május 1-jén Rozsonдай Marianne Babus Antalnak adta át a Kézirattár irányítását, aki akkor kis híján már negyedszázada dolgozott az osztályon.

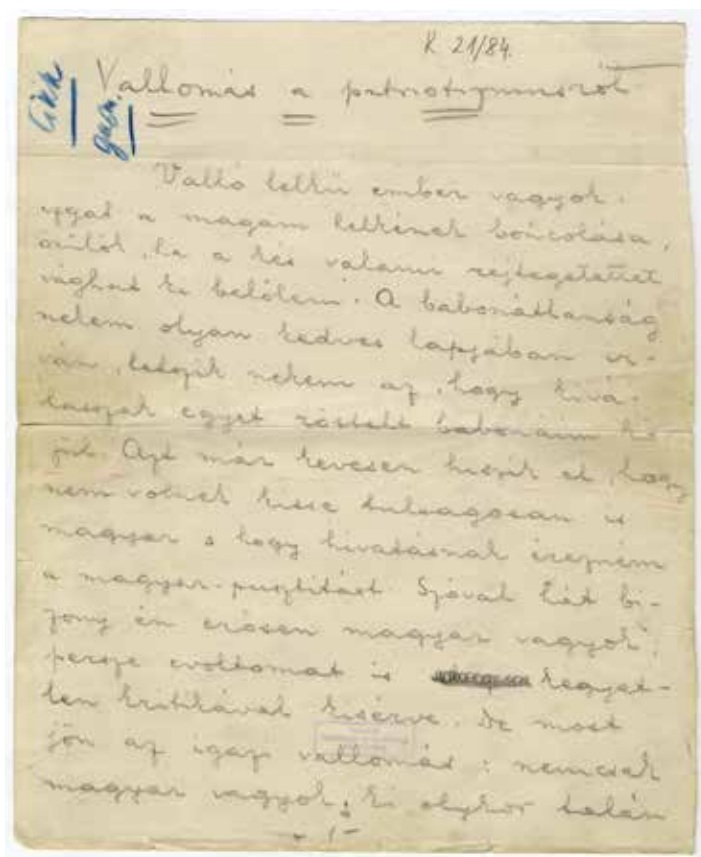

Babus Antal 40 évig, 1986 és 2026 között dolgozott a Kézirattárban (Szigeti Tamás felvétele)

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS

A korábbi évtizedekben a Kézirattár éves beszerzési kerettel rendelkezett, abból tudott gazdálkodni, vásárolni kéziratokat, könyveket. Ez az „aranyidő” elmúlt, ha felbukkan valamilyen értékes könyv, kézirat, pályázni kell, vagy támogatókat kell felkutatni. A nehézségek ellenére a Kézirattár számos értékes kézirattal, hagyatékkal gyarapodott, ezek közül csak a fontosabbakat említjük meg.

2010-ben Ady Endre elveszettnek hitt, *Vallomás a patriotizmusról* című híres cikkének kéziratát (jelzete: K 21/84) kaptuk ajándékba a költő egykori hívének, Székely Artúrnak a leszármazottjaitól.

Ady Endre: Vallomás a patriotizmusról (MTA KIK Kézirattár, K 21/84)

2011-ben és 2014-ben Németh László Vekerdi Lászlóhoz írott leveleit, 2013-ban pedig Berzsenyi Dániel néhány kéziratát, Arany János 12 levelét és a vele kapcsolatos dokumentumokat sikerült megvásárolnunk.¹²⁸

Tíz évig az MTA Irodalomtudományi Intézete keretei között működött az Illyés Gyula Archivum, amely 2013-ban megszűnt, és a költő kéziratok hagyatéka, sőt kivételesen a könyvtára is a Kézirattárba került.¹²⁹ Sajnos nem a teljes hagyatéka, mert például a levelezést továbbra is Illyés örökösei őrzik.

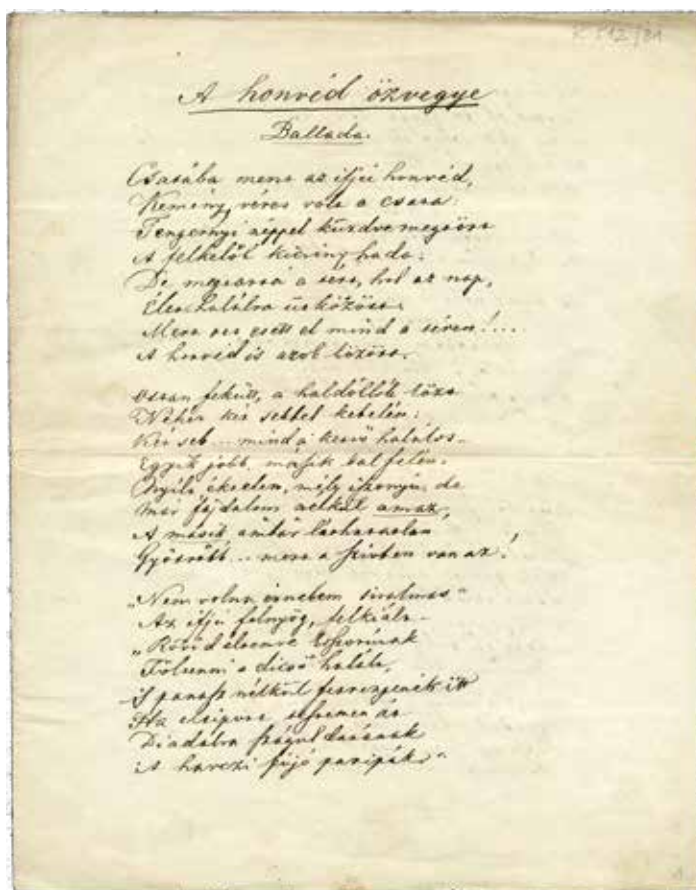
128 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2013. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2014. 20.

129 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2013. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2014. 34.

2013-ban Bibó István kéziratának még a családtagjainál maradt részével (köztük a börtönből írott levelekkel) tettük teljesebbé a politikai gondolkodó hagyatékát.¹³⁰

2014-ben pályázati pénzből Kosztolányi Dezső öt, Mikszáth Kálmán négy levelét, valamint két, Arany Jánossal kapcsolatos dokumentumot vásároltunk.

Arany János *A honvéd özvegye* című versének eredeti autográfájához (jelzete: K 512/31) Áder János köztársasági elnök anyagi támogatásával jutottunk hozzá (2019).

Arany János *A honvéd özvegye* eredeti kézírata (MTA KIK Kézirattár, K 512/31)

¹³⁰ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2013. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2014. 20.

2021-ben Kovács Pétertől, Pilinszky János örökösétől ajándékba kaptuk a költő 21 levelét és egy kéziratát. Köszönet illeti Kovács Pétert, a költő unokaöccsét, hogy mindig, minden Pilinszkyvel kapcsolatos kéziratot ajándékba adott, soha, semmiért nem kért pénzt.

Majdnem teljesnek mondható hagyatékokat is szép számban vásároltunk, vagy kaptunk ajándékba; a teljesség igénye nélkül néhány név: Vekerdi László (2011), Tálasi István (2011), Molnár Tamás filozófus (2012), Hajdú Péter finnugor nyelvész (2012), Köpeczi Béla (2013), R. Várkonyi Ágnes (2016). Mályusz Elemér újabb hagyatékrészét 2020-ban vásároltuk meg.

Két hagyatékról külön kell szólni. 2015-ben Radnóti Miklós hagyatéka után feleségének, Radnóti Miklósné Gyarmati Fanninak az iratai ajándékként kerültek a Kézirattárba.

2021-ben Freund Tamásnak, az MTA elnökének pénzügyi segítségével megvásároltuk az Erdélyi Tárát, Erdélyi János és Erdélyi Pál hagyatékát. Az Erdélyi Tár páratlanul gazdag és egyedülállóan épségben megmaradt családi archívum, a 19. századi magyar kultúra történetének értékes forrása, többek között olyan klasszikusok levelei találhatók benne, mint Kazinczy Ferenc, Arany János (9 db), Madách Imre.

Az 1972-ben életre hívott Lukács Archívumot a 2010-es évek közepétől havonta csak három-négy olvasó látogatta, fenntartása – Lukács György egykori nagypolgári lakásában, melyért az Akadémia bérleti díjat fizetett – gazdaságtalan volt, ezért a filozófus kéziratot hagyatékát 2018. március 20-án beszállítottuk a Kézirattárba.¹³¹ Ezzel egyébként teljesült Lukács végakarata, ő ugyanis a Kézirattárra hagyta a kézirateit – a Lukács Archívumot 1972-ben a filozófus végakarataát semmibe véve alapították meg. Lukács György kéziratei ugyanúgy hozzáférhetők, kutathatók, mint korábban, de immár a Kézirattárban. Ami a Lukács Archívum munkatársainak 46 év alatt nem sikerült, hogy ti. nyomtatott vagy online elérhető katalógust készítsenek a hagyatékról, azt a Kézirattár két év alatt elvégezte. Feldolgoztuk a teljes hagyatékot, amely az Aleph-ben rekordokként, az összesített katalógus pedig PDF-formátumban is elérhető; továbbá digitalizáltuk az összes kéziratot, és online elérhetővé tettük őket. (Lukács könyvtárának katalógusát a Gyűjteményszervezési

131 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2018. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2019. 27.

osztály munkatársai készítették el, amely szintén elérhető az Aleph-ben és PDF-formátumban is az MTA KIK honlapján.)

1950-ben és 1953-ban, a legsötétebb rákosista időkben át kellett adunk a Petőfi Irodalmi Múzeumnak Vörösmarty Mihály 11 relikviáját és íróasztalát. Többszöri elvetélt próbálkozás után 2016-ban a *Hazádnak rendületlenül* című Vörösmarty-kiállításunkra sikerült visszaszerezni őket.¹³² Sajnos a több mint hat évtized alatt néhány relikvia elkallódott, például az elefántcsont sakk-készlet 11 bábuja.

Vörösmarty Mihály elefántcsont sakk-készlete (MTA KIK Kézirattár, K 2/118. 23. p. 10. tétel)

2014-ben emlékezetes eseményen apasztottuk az állományunkat. A Kolozs megyei Kalotaszentkirálynak visszaszolgáltattuk azt az Ady-márványemléktáblát, amely 1944-ben kalandos úton került a Kézirattárba. A szintén kalandos visszaszolgáltatási processzus végén,¹³³ 2014. augusztus 24-én Kalotaszentkirályon, a református templom cintermében került sor a márványtábla ünnepélyes újraavatására.

¹³² A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2016. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2017. 25.

¹³³ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2014. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2015. Lapszám nélkül.

2025. július 21-én az osztály egykori vezetője, Rozsonдай Marianne és Rozsonдай Béla életük megtakarításából megvásárolták Lőrincze Péter 56 ősnymotatványból és 8 antikvából álló gyűjteményét, és a Kézirattárnak ajándékozták. 1928 óta, a Vigyázó család ajándéka óta ez a legnagyobb ősnymotatvány-gyapapodásunk!

*Megbívó Rozsonдай Marianne és Rozsonдай Béla könyvadományának
ünnepsége*

2025-ben egy-egy neves történetész és irodalomtörténetész levelezése és hagyatéka került ajándékként a gyűjteménybe, Niederhauser Emilé és Kovács Sándor Iváné.

A kézirat lezárása után, 2026-ban kapta ajándékba a Kézirattár hajdani munkatársának, Ritoókné Szalay Ágnesnek, a jeles Janus Pannonius-kutatónak és férjének, Ritoók Zsigmond ókortudós és klasszika-filológus akadémikusnak a hagyatékát: kézírataikon és levelezésükön kívül három antikvát is.

ÁLLOMÁNYVÉDELEM, RESTAURÁLÁS

Az állományvédelem és a restaurálás főleg pályázati pénzekből folytatódott. A teljesség igénye nélkül néhány fontosabb restaurálás: Bartók Béla kézírata (2011), Szabó Dezső kézíratai (2012–2014), Arany János fotelja (2014), Kovács Mihály Arany Jánosról festett portréja (2017), Vörösmarty Mihály sakk-készlete, családjának nemesi oklevele, színházi plakátja (2016) és íróasztala (2020).

Az erős napfény árt a könyveknek, kifakítja őket, ezért 2013-ban fény- és hővédő fóliát tettünk az összes olyan könyvszekrényre, amelyet napfény ér.

2014-ben a pánccelszoba mennyezetén található két nyílást tűzálló gipszkartonnal zártuk le, így az elvben tűzbiztos lett. 2018-ban polipropilén tasakokat, archiválási selyempapírokat és etiketteket vásároltunk, a szakemberek szerint ma ezek a legkorszerűbb tárolási tasakok. 2019–2020 folyamán a pánccelszobában tárolt legértékesebb kéziratos hagyatékok – Ady, Arany János, Bolyai, Csokonai, Széchenyi, Vörösmarty – öreg, savas papírból készült borítékjait savmentesekre cseréltük: 3075 új borítékra, részletes, nyomtatott, új felirat (etikett) is került.¹³⁴

2021-ben Madas Edit akadémikus, az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport, ELKH (Fragmenta kutatócsoport) vezetője jóvoltából 11 kódextörredükünket sikerült restauráltatni.

2022–2023-ban a nyirkos, poros borospince mintegy 86 fm-nyi feldolgozatlan anyagát sikerült fertőtleníttetni. A letisztított kéziratokat új helyen, a második emeleti száraz raktárunkban helyeztük el.¹³⁵ A fertőtlenítésre főleg azért volt szükség, mert a rosszul tervezett és kivitelezett pinceraktárnak rossz volt a szellőzése, párás volt, ráadásul a 2013. júniusi – a pontos vízügyi feljegyzések vezetése óta legnagyobb – dunai árvíz idején napokig kb. 3 cm víz állt a padlón, és bár az alsó két polcra a vízbetörés előtt feljebb raktuk az összes gondosan becsomagolt kéziratot, a pára, a nedves levegő így is ártott nekik.

Folytatódott a Sasvári-féle kötések szétszedése is, Arany János Shakespeare-fordításai (2018) kerültek sorra.

¹³⁴ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2019. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2020. 39.

¹³⁵ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2022. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2023. 40.

A fertőtlenítés és a festményrestaurálás kivételével az összes többi restaurálási munkát a FoKa art két munkatársa, Kalocsai László és Fodor Eszter végezte. Mióta az MTA KIK önálló könyvkötészete megszűnt, savmentes kéziratároló dobozainkat is ők készítik.

RAKTÁROZÁS

Babus Antal első intézkedései között visszaállította az F. Csanak Dóra osztályvezetősége alatti raktári kiszolgálási rendet. A meghosszabbított kiszolgálásnak köszönhetően hétköznapi újra 15.00-ig, pénteken 13.30-ig kérhettek ki új anyagot az olvasók.

A második emeleti raktárunk állítható fémpolcai elfogytak, ezért 2013-ban 106 db széles fémpolcot gyártattunk, ezzel a „polcprobléma” hosszú évekre megoldódott.

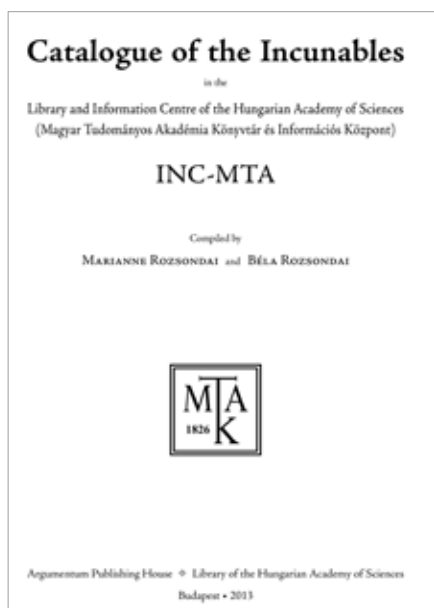
Két évtizeddel ezelőtt a kandidátusi disszertációk az egyik legtöbbet használt gyűjteményrészünk volt, az utóbbi években azonban látványosan megcsappant irántuk az érdeklődés. Ennek alapvetően két oka volt. Az egyik a tudományos minősítő rendszer megváltozása, hogy ti. a PhD-fokokat odaitélésének jogát visszakapták az egyetemek, és az Akadémiánál csupán az „MTA doktora” cím elbírálása maradt, így az e titulusért benyújtott dolgozatok kerülnek csak a Kézirattárba. A másik ok, hogy a dolgozatok nagy része digitálisan elérhetővé vált. Ezért született az a döntés, hogy a disszertációk kerüljenek ki a törökbálinti külső raktárba. 2020 végétől 2021 novemberéig mintegy 20 000 kötetet szállítottunk ki a Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály munkatársai közreműködésével.

2023-ban elkezdődött az MTA palotájának felújítása, ami a Kézirattár életét és működését is gyökeresen felforgatta. A második emeleti raktárunkat teljesen ki kellett üríteni, 2600 fm könyvet és kéziratot törökbálinti raktárunkba kellett kiszállítani. Biztonsági megfontolásokból a be- és kipakolást, a szállítást a Kézirattár négy férfi munkatársa végezte el 2023. március 21-e és május 10-e között. A költözés óta változtatnunk kellett az olvasótermi kiszolgálás rendjén, mivel hetente egyszer szállítunk be anyagot Törökbálintról.

FELDOLGOZÓ MUNKA

Az MTA KIK Kézirattára őrzi hazánk második legnagyobb ősnymtatvány-gyűjteményét, hozzávetőleg 1200 könyvet, egyleveles és aprónymtatványt. Ennek a gyűjteménynek az alapjait is Teleki József rakta le, amikor 1826-ban „hazafiúi indulattal” családi könyvtárát felajánlotta a Tudós Társaságnak. A mai állomány egyharmada, 409 ősnymtatvány került akkor az Akadémia birtokába. Az időközben bővült állomány első szakszerű katalógusa Hellebrant Árpád nevéhez fűződik, aki 1886-ban 466 ősnymtatvány latin nyelvű leírását jelentette meg. A 20. században tovább gyarapodott a gyűjtemény. 1905-ben Ráth György ajándékával 145, 1928-ban Vigyázó Ferenc könyvtárával 431 ősnymtatvánnyal gazdagodott a kollekció. A magyarországi nyilvános könyvtárakban őrzött ősnymtatványok katalógusában, a Sajó Géza és Soltész Zoltánné szerkesztette, 1970-ben megjelent *Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur* (CIH) című, kétkötetes munkában az Akadémiai Könyvtár 1159 példányát Csapodi Csaba dolgozta fel. A CIH megjelenése óta további 30 tétellel bővült az állomány, kisebb részben e gyarapodás, nagyobb részben a megváltozott tudományos követelmények tették indokolttá egy új, korszerű, nyomtatott ősnymtatvány-katalógus kiadását. A munkát még F. Csanak Dóra idejében kezdte el Rozsonдай Marianne, amelybe osztályvezetőként bevonta férjét, Rozsonдай Bélát is. Amikor Babus Antal átvette a Kézirattár vezetését, és a Rozsonдай házaspár munkaviszonya megszűnt, ők már évek óta dolgoztak az ősnymtatvány-katalóguson. A józan ész és a tudományos erkölcs is azt diktálta, hogy munkájuk gyümölcsét ne más szüretelje le, hanem befejezhessék, amit elkezdtek. A Rozsonдай házaspár 2010. május 1-jétől változatlan körülmények között, külön díjazás nélkül dolgozott tovább 2012. május 7-ig,¹³⁶ amíg az ősnymtatvány-adatbázis elkészült. A világszínvonalú, a kor igényeinek megfelelő, angol nyelvű *Catalogue of the Incunables in the Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences* 2013-ban jelent meg az Argumentum Kiadóval közös kiadásban.

¹³⁶ MTA KIK Kézirattára hivatali levelezése, 12.065/2012. (2012. május 7.)

Rozsondai Marianne és Rozsondai Béla ősnyomtatvány-katalógusának címlapja

Az ősnyomtatvány-katalógus elkészülte után a Kézirattár következő logikus célkitűzése az volt, hogy készítsük el az antikvák katalógusát is. Régi könyvesek több nemzedéke dolgozott már a 16. századi könyvekkel, de éppen ennek következtében a címleírások, a feldolgozási szempontok nem voltak egységesek, minden nemzedék a saját kora elvárásait követte. Az az elhatározás pillanatától magától értetődő volt, hogy antikvárnak nemcsak a Csapodi Csaba által megállapított 1500–1550-as időhatárok között nyomtatott könyveket tekintjük, hanem a teljes 16. századi, nem magyar vagy magyar vonatkozású könyvtermést. A mintegy 4600 bibliográfiai tételt, nyomtatványt – hozzávetőleg 5000 példányt – feldolgozó katalógus 2026 végére fogja elhagyni a nyomdát, és ezzel mi leszünk az egyetlen nagy könyvtár Magyarországon, amelyben az ősnyomtatványoknak és az antikváknak is elkészült a nyomtatott katalógusa.

Bár a jobban kereshető digitális katalógusok egyre inkább háttérbe szorítják papíralapú társaikat, az MTAK Kézirattárának Katalógusai sorozat is bővült három nyomtatott tétellel. 2014-ben Czifra Mariann *Kazinczy Ferenc levelezése a Magyar*

Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában című katalógusa jelent meg, 2016-ban Horányi Károly átdolgozta, kiegészítette, a kor elvárásaihoz igazította F. Csanak Dóra Vörösmarty-katalógusát: *A Vörösmarty-gyűjtemény a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában és Régi Könyvek Gyűjteményében*. 2021-ben pedig Krähling Edit két kötetben *Radnóti Miklós és Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni hagyatékának* katalógusát tette közzé.

Horváth József antikvárius több mint 300 promóciós könyvét – a 17–19. században az egyetemi fokozatok megszerzésére benyújtott tézisek nyomtatványait – 2024-ben az Akadémiai Könyvtárnak ajándékozta az örököse. A gyűjtemény nyomtatott katalógusát – Horváth József előmunkálatai alapján, az adatokat pontosítva, kiegészítve – 2025-ben Kónya Franciska öntötte végleges formába: Horváth József: *A nagyszombati, a kassai és a kolozsvári jezsuita felsőfokú iskolák promóciós könyveinek bibliográfiája* (MTA KIK Közleményei sorozat 53).

Természetesen mind az ősnomtatvány-, mind a kézirat-katalógusok teljes anyaga az Aleph integrált könyvtári rendszerben is elérhető.

A 2024–2025-ben feldolgozott fontosabb hagyatékok között meg kell említeni Csapodi Csaba, Granasztói Pál és Ruffy Péter hagyatékát.

CÉDULAKATALÓGUSAINK DIGITALIZÁLÁSA ÉS BEVITELE AZ ALEPH-BE

A 2010-es évek is a digitális forradalom jegyében zajlottak, a Kézirattárnak is ehhez a kihíváshoz kellett alkalmazkodnia. 2011 tavaszán Magyarország vezető digitális archiváló és tartalomszolgáltató cége, az Arcanum ingyen digitalizálta az 1861 és 1954 közötti müncheni rendszerű, szakjelzetes, kézzel írott betűrendes katalógusunk 20 ezer céduláját. Mivel a kézírást szövegfelismertetése akkoriban technikailag kivitelezhetetlen volt, 2021 augusztusáig a katalógus képfájlok formájában volt elérhető a honlapunkon. A Covid-járvány alatt azonban, 2021 áprilisa–májusa között, valamint ugyanazon év augusztusában távmunkában a teljes, kézzel írott katalógus bekerült az Aleph-be; összesen 13 047 rekord készült el.

Az írógéppel készült cédulakatalógusunk digitalizálásában is a Covid-járvány hozott óriási előrelépést. 2020. március 18-a és 2021. április 30-a között a Kézirattár

munkatársai kisebb megszakításokkal távmunkában dolgoztak, és a teljes cédulakatalógust rögzítették az Aleph integrált könyvtári rendszerben. Összesen 81 783 rekord készült.

Néhány évvel korábban, 2014-ben a Kézirattár négy munkatársa a belső raktárban őrzött régi könyvek (1601–1850) és régi magyar könyvek (–1711) katalógusának retrokonverzióját végezte el, akkor összesen 26 432 rekord került az elektronikus adatbázisba.¹³⁷

2022-ben a Szakinformatikai Osztály egyik munkatársa digitalizálta gyászjelentés-katalógust, és ezzel egy gyakran használt és hasznos gyűjtemény is online elérhetővé vált.¹³⁸

2025-ben az MTA KIK az országban elsőként átállt az ALMA integrált könyvtári rendszerre. Az átállás a Kézirattárat is számos bonyolult, megoldandó feladat elé állította.

TEMATIKUS HONLAPOK

Folytatódott a digitális, tematikus honlapok készítése is. 2010-ben Ady Endre *Val-lomás a patriotizmusról* című híres cikkének eredeti kéziratát kapta ajándékba a Kézirattár, és az átadás-átvételi ünnepségre Babus Antal „...a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára.” című honlapot készített: <http://ady.mtak.hu/>

A számítástechnikai kivitelezés, akárcsak – a Gábor Dénes-, a Gulyás Pál-, a Szabó Miklós- és a Goethe-honlap kivételével – az összes többi esetben, Sajó Tamás munkája volt.

2012-ben az Eötvös Collegiummal együttműködve készült el az intézmény egykori igazgatójának életművét bemutató *Szabó Miklós Archivum* című honlap, amelyhez a Kézirattár a „nyersanyagot” szolgáltatta: <https://eotvos.elte.hu/collegiumrol/tortenet/szabo-miklos-archivum>

¹³⁷ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2014. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2015. 35.

¹³⁸ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2022. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2023. 8.

A „...mennyi szellem, mennyi őserő.” Százötven éves *Az ember tragédiája* című honlapot Babus Antal és Mázi Béla 2014-ben készítette, az ugyancsak általuk 2011-ben rendezett, azonos című kiállítás anyagából.

A 2016-os, *Hazádnak rendületlenül* című, Babus Antal rendezte Vörösmarty-tárlat anyaga virtuális kiállítás és adatbázis formájában is elérhető az MTA KIK honlapján: <https://vorosmarty.mtak.hu/>

2018-ban nagyrészt a Kézirattár anyagából, a Kézirattár munkatársai hathatós segítségével, de külső szakemberek rendezték a *Csillagok, csillagképek. Tudomány Mátyás király udvarában* című kiállítást, amelyből rövidesen tematikus honlap is készült: <http://csillagok.konyvtar.mta.hu/>

A *Kultusz és valóság: Az Elischer-féle Goethe-gyűjtemény a Magyar Tudományos Akadémian* című honlap anyagát is a Kézirattár szolgáltatta, de magát a honlapot külső szakemberek készítették 2020-ban: <https://elischer-goethe.mtak.hu/>

DIGITÁLIS GYŰJTEMÉNYEK, ADATBÁZISOK

2011-ben megállapodást írtunk alá a Bécsi Egyetem finnugor tanszékével Cornides Dániel történétíró, könyvtáros hagyatékának digitalizálásáról és internetre viteléről. Mintegy kétezer felvétellel járultunk hozzá a honlaphoz.

2011 és 2018 között készült el a Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelyének és a Kézirattárnak *Vers és valóság* című Szabó Lőrinc-honlapja, amelynek gazdag tartalmi részét Horányi Károly, a Kézirattár munkatársa állította össze.

2012-ben megállapodást kötöttünk a Pázmány Péter Katolikus Egyetem olasz tanszéke Vestigia Kutatócsoportjával a Történelmi (később Történettudományi) Bizottság 19. századi másolatgyűjteménye milánói és modenai kéziratának digitalizálásáról. A kutatócsoport mintegy kétezer, nagyrészt kiadatlan, olaszországi könyvtárakban és levéltárakban található, 14–16. századi magyar vonatkozású hungarikumot azonosított, rendezett és tett szabadon elérhetővé a vestigia.hu című adatbázisban.

A rendszerváltozás után megnőtt az érdeklődés a korábban polgárinak tekintett és háttérbe szorított Kosztolányi Dezső életműve iránt. 2013-ban az MTA ELTE Há-

lózati Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoporttal megállapodást kötöttünk, és 4000 lapot digitalizáltunk Kosztolányi hagyatékából. A kritikai szövegkiadás részeként az *Édes Anna* eredeti kéziratának digitális változata elérhető lett a világhálón: <https://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/kd/edesanna/>

2020-ban Kosztolányi egy újabb regénye, a *Nero, a véres költő* került sorra. A kéziratról 670 egyedi beállítású felvételt készítettünk és archiváltunk.

Szabó Károly 1879-ben indította el korszakos bibliográfiáját, a *Régi Magyar Könyvtárt* [RMK], amelyben az 1711 előtt megjelent magyar vonatkozású művek könyvészeti leírását készítette el, gyűjtötte össze. Az I. kötet 1793 tétele a magyar nyelvű kiadványokat sorolja fel. Az Arcanum Adatbázis Kft. az ország nagy gyűjteményeiben digitalizálta és egy közös adatbázisban elérhetővé tette az RMK I. kötetében található összes tételt. A Kézirattár állományából 2014 februárja és áprilisa, valamint 2015 szeptembere és novembere között több mint 400 kötetet, több tízezer oldalt digitalizált a cég. Az adatbázis a Hungaricana Közgyűjteményi portál Régi Magyar Könyvtár gyűjteményében érhető el: <https://library.hungaricana.hu/hu/collection/RMK/>

2016-ban az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport programja keretében elkészült *A magyar nyelvújítás dokumentumai 1810–1830* című nyelvújítási portál: <http://deba.unideb.hu/deba/nyelvujitas/impreszum.php>. A Kézirattár közel húszezer digitális felvétellel vette ki részét a munkából, és tette elérhetővé az összes felvételt repozitóriumának kéziratok digitális másolatait tároló alegységében, a REAL-MS-ben.

Arany János akadémiai titoknoki (1865–1869) és főtítkári (1870–1877) működése idejében keletkezett régi levéltári (RAL)-iratokat 2014–2016 között több alkalommal digitalizáltuk az Irodalomtudományi Intézet Arany János Kritikai Kiadás Kutatócsoportjával együttműködve. Az iratok online elérése a közeljövőben várható.

2017–2018-ban az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetével kötött együttműködés keretében elkészült a Nádasy-jutalomra 1861 és 1894 között beküldött összes, 156 pályamű digitalizálása. (A Nádasy Tamásról elnevezett, kétévente kitűzött díjjal az Akadémia eredetileg a legjobb, tárgyát a magyar történelemből vagy mondavilágból merítő elbeszélő költeményt jutalmazta). A teljes digitalizált pályázati anyag, 8547 felvétel elérhető a Könyvtár repozitóriumában, a REAL-ban

2018-ban a zirci Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóházzal közösen elnyert pályázat keretében kezdődtek a Reguly Antal életművét bemutató *Regulyverszum* című honlap munkálatai, amely 2025-ben lett elérhető: <https://regulyarchivum.hu/>

2020-ban Eötvös Loránd hagyatékát és a vele kapcsolatos összes kéziratot digitalizáltuk; a teljes anyag elérhető a REAL-ban.

2020-ban az Eötvös Collegiummal megállapodást kötöttünk Moravcsik Gyula nemzetközi hírű bizantinológus leveleinek digitalizálásáról és közös kiadásáról, a digitális felvételek elkészültek, de a kiadás anyagi okok miatt megfeneklett.

A Kézirattárnak gazdag Mohács előtti oklevélgyűjteménye van. 2020-ban megállapodtunk a Magyar Nemzeti Levéltárral, hogy digitalizálja és az interneten elérhetővé teszi középkori okleveinket. A mintegy 800 tételből álló gyűjtemény 2021-ben bekerült az MNL Collectio Diplomatica Hungarica adatbázisába: <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/dldf>

2021 októberében átadtuk feldolgozásra az Országos Széchényi Könyvtár Térkép-, Plakát- és Kisnyomtatványtárnak Szántai Lajos 822 db térképét. A megállapodás értelmében az OSZK munkatársai digitalizálták, szakszerűen leírták a térképeket, az MTA KIK pedig megkapta a digitális fájlok és rekordok másolatát.¹³⁹ A Szántai-gyűjtemény, kiegészülve Szalai Béla gyűjteményével, 2024 augusztusa óta szabadon elérhető az OSZK honlapján, de a Szántai-rekordok az MTA KIK katalógusába is bekerültek.

2017-ben az Arcanum Adatbázis Kft. digitalizálta számos relikviánkat, ezek 360 fokos digitális fotói felkerültek a Hungaricana Közgyűjteményi portál Képcsarnok oldalára: <https://gallery.hungaricana.hu/hu/MTAKonyvtar/>¹⁴⁰

2022-ben a Debreceni Egyetem Debreczeni Attila vezette kutatócsoportja Batsányi János levelezése és versei kritikai kiadása keretében digitalizálta a Batsányi Jánossal kapcsolatos dokumentumainkat.¹⁴¹ A teljes anyag elérhető a REAL-ban, a honlap készülőben van.

139 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2021. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2022. 28.

140 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2017. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2018. 36.

141 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2022. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2023. 41.

2025-ben Kozmács István professzor közvetítésével a Nyelvtudományi Intézet digitalizálta Munkácsi Bernát udmurt (votják) szógyűjtését (jelzete: Ms 598), hozzávetőleg 5000 cédulát. Az anyagot szerkesztik, hamarosan bekerül a REAL-ba.

Legértékesebb gyűjteményeinket saját erőből is folyamatosan digitalizáljuk, jelenleg a Széchenyi-gyűjtemény van soron.

KIÁLLÍTÁSOK

Monok István főigazgatói kinevezése óta még inkább előtérbe került a kiállítások rendezése. A Kézirattár számos kiállítást rendezett saját maga, vagy vállalt bennük oroszánrészt.

2010-ben az akadémiai közgyűlés idején nyílt meg a *Széchenyi emlékezete* című kiállítás az Akadémia palotájában, a harmadik emeleti körteremben. A kiállítást az MTA Művészettörténeti Kutatóintézete rendezte, de a sajátunknak éreztük, mert Mázi Béla munkája meghatározó szerepet játszott benne.

A Hazádnak rendületlenül. 180 éves a Szózat című kiállítás 2016-ban a Tudomány napján nyílt meg (Láng Klára felvétele)

A Hazádnak rendületlenül. 180 éves a Szózat című kiállítás 2016-ban a Tudomány napján nyílt meg. Ezen a kiállításon lehetett újra látni az Akadémia tulajdonába visszakerült Vörösmarty-relikviákat. Babus Antal rendezte a kiállítást, írta a kísérőfüzet szövegét, és tartotta a tárlatvezetéseket.

2019-ben nyílt meg a *Teleki József és az Akadémiai Könyvtár* című kiállítás, amelynek rendezési munkáiban Szabó Ádám és Mázi Béla vett részt. A kísérőfüzet szövegének egyik szerzője pedig Szabó Ádám volt.

Az ember tragédiája megjelenése 150. évfordulója alkalmából 2021-ben „...mennyi szellem, mennyi őserő.” *Százötven éves Az ember tragédiája* címmel rendezett kiállítást Babus Antal és Mázi Béla.

A nagy kiállításokon kívül 2011-től kezdődően az MTA elnöki titkársága felkérésére a Tudós Kávézó szekrénytárlójában a Kézirattár egy-két évente kamara kiállítást rendez. Ezek a kiállítások mindig valamilyen évfordulóhoz kapcsolódtak, és vagy az MTA közgyűlésének májusi alkalmára, vagy a Magyar Tudomány Ünnepe, november 3-án nyíltak meg. Az alábbi kiállításokat rendeztünk: *Berzsenyi Dániel és Bibó István* (2011), *Eötvös József születésének 200. évfordulója* (2013), *Erdélyi János és Pulszky Ferenc 200. születésnapja* (2014),¹⁴² *Százötven éves az Akadémia palotája emlékére* (2015),¹⁴³ *Ötven éve hunyt el Kodály Zoltán* (2017), *Száz éve hunyt el Eötvös Loránd* (2019).¹⁴⁴ Az utolsó kiállítás 2020-ban, *Fülep Lajos halálának 50. évfordulójára* készült.¹⁴⁵ Ezeket a kiállításokat mindig Babus Antal és Mázi Béla rendezte, Mázi Béla 2018-as nyugdíjba vonulása után Babus Antal egyedül. A kivitelező minden esetben a FoKa art volt.

2024. november 9–10-én könyvtárunk és a kínai Center for Studies of Marxist Social Theory at Nanjing University *International Academic Symposium Revisiting Lukács* címmel nemzetközi konferenciát és Lukács György életét, munkásságát bemutató kiállítást rendezett. Az MTA KIK Lukács Györggyel kapcsolatos könyv-

142 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2014. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2015. Lapszám nélkül.

143 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2015. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2016. 102.

144 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2019. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2020. 128.

145 A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2020. évi beszámoló jelentése.

ajándékkal (mintegy 70 kötet), képekkel és dokumentumokkal is hozzájárult a kiállítás sikeréhez. Az esemény fontosságát jelzi, hogy Kínában ez volt az első kiállítás Lukács György életéről. A konferencián Babus Antal *Two ways out of chiliazm: György Lukács and Lajos Fülep*, valamint *Documents, manuscripts, letters and photos in the bequest of György Lukács* címmel tartott előadást.

2024 novemberében „Csönd ül szívemen” – Radnóti Miklós élete című közös vándorkiállítást rendeztünk a Petőfi Kulturális Ügynökséggel.

Krásznahorkai László Nobel-díjas írónak Babus Antal tart tárlatvezetést a Borúra derű című kiállításon 2026. május 5-én (Albrecht Zsófia felvétele)

A Magyar Tudományos Akadémia 2025-ben, az Akadémiai Könyvtár pedig 2026-ban ünnepelte alapításának 200. évfordulóját. A jubileumi *Borúra derű* című kiállítás november 5-én nyílt meg az Akadémia palotájában, az MTA Művészeti Gyűjteménye három, reprezentatív, felújított termében. A kiállítást Babus Antal rendezte, ő válogatta a 35 tárló anyagát, és írta a hozzájuk tartozó tablók szövegét. A megnyitó napján a látogatók kézbe vehették a kiállítás 70 oldalas, színes kísérőfüzetét is, amelynek néhány hónappal később angol nyelvű változata is megjelent. A kiállításon egyebek között olyan nemzeti kincsek és ritkaságok láthatók, mint a Carbo-kódex, Széchenyi István három fő műve, a *Hitel*, a *Világ* és a *Stadium*, Guten-

berg 42 soros bibliájának egy lapja, a *Szózat* kézirata, Jókai első szépirodalmi műve, *A zsidó fiú*, Petőfi Sándor kézírásával, Arany János *Kapcsolat könyve*, Madách Imre főműve, *Az ember tragédiája*, Adytól az *Elbocsátó szép üzenet*, Albert Einstein és Werner Heisenberg levele, Karikó Katalin Nobel-díja, Lovász László és Szemerédi Endre Abel-díja. A kiállítás óriási siker, 2026 márciusáig 20 ezren látták, köztük Lovász László, Abel-díjas matematikus és Krasznahorkai László, Nobel-díjas író, valamint a magyar történelmi egyházak vezetői.

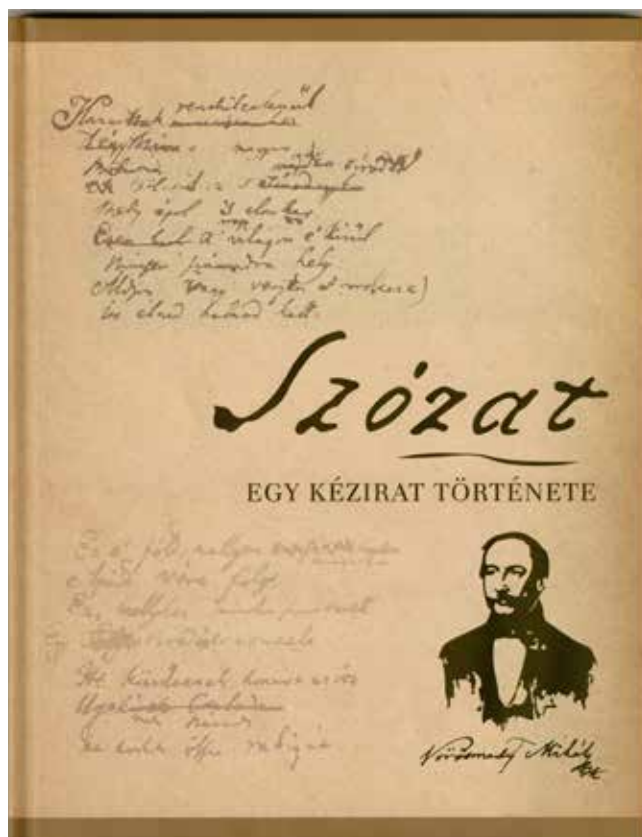
KÉZIRATTÁRI BEMUTATÓK

2015 nyarán Lovász László, az MTA akkori elnöke és az Akadémia vezetősége a Kézirattárba látogatott, hogy ízelítőt kapjon a gyűjtemény kincseiből. A bemutató oly nagy sikert aratott, hogy attól kezdve évente számos bemutatót tartunk, sőt ez adta az ötletet az MTA Kommunikációs Főosztálya munkatársainak, hogy elindítsák a *Diákok az Akadémián* elnevezésű rendezvénysorozatot.

KÖNYVKIADÁS

REPRINTEK ÉS FAKSZIMILÉK

A Kézirattárban őrzött számos könyvből, kéziratból készült reprint és fakszimile kiadvány. 2011-ben az Argumentum Kiadó és a Kodály Archívum reprint kiadásban újra megjelentette az *Arany János népdalgyűjteménye* című könyvet, amelyet Kodály Zoltán és Gyulai Ágost 1952-ben egyszer már közzétett Bartalus István kézirata alapján (*Régi dalok, melyeket Népdalgyűjteményem számára Arany János gyermekkori emlékeiből sajátkezűleg írt le hangjegyekkel 1874; jelzete: K 501*). Bár az MTA KIK Keleti Tanulmányok sorozatában jelent meg 2011-ben *Kalmyk Folklore and Folk Culture in the mid-19th Century. Philological Studies on the Basis of Gábor Bálint of Szentkatolna's Kalmyk Texts* című kötet, Szentkatolnai Bálint Gábor eredeti kéziratát nem az MTA KIK Keleti Gyűjteménye, hanem a Kézirattár őrzi.

A Szózat. Egy kézirat története című könyv 2016-ban jelent meg

Folytatódott a Magyar Nyelvemlékek sorozat is. 2012-ben az MTA Nyelvtudományi Intézete és a Tinta Kiadó közös kiadásában látott napvilágot az *Érsekújvári kódex* (jelzete: K 45) faksimilije. Ugyanebben az évben jelent meg Pázmány Péter *Tíz bizonyosság* című műve, amelynek CD-mellékletén a Kézirattárban őrzött példány (*Az mostan tamat uy tudomaniok hamissaganak, tiiz nilvan valo bizonisaga : es reovid intes a teoreok birodalomrur, es vallasrur*; jelzete: RM I 8r 438 vagy 4r 239) faksimilije található. 2014-ben a Balassi Kiadóval folytatott együttműködésünk eredménye volt Pécsi Lukács *Az keresztyén szüzeknek tiszteséges koszorója* (Nagyszombat, 1591; jelzete: Ráth 53) című művének faksimilije. A Draskovich János gróf és Niczky István gróf által 1775-ben alapított úgynevezett Draskovich-féle szabadkőműves rendszer

240. évfordulója alkalmából, 2015-ben a horvátországi Grand Lodge of Croatia szabadkőműves nagypáholy jelentette meg a *Systema Constitutionis Latomiae Libertatis...* (1774; jelzete: Jogtan. Politika 2r 19) című szabadkőműves kéziratunkat. 2015-ben a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. a Nemzeti Könyvtár sorozat 38. köteteként adta közre Madách Imre fő művének, *Az ember tragédiája* kéziratának (jelzete: K 531) fakszimiléjét és átíratát. 2017-ben a Jaffa Kiadóval közösen adtuk ki Hagymási Bálint *Művecske a bor és a víz dicséretéről* (*De laudibus et vituperio vini et aquae*, Hagenau, 1517; jelzete: RM III 86a) című művét. A latin fakszimile szöveg mellett az előszó és a fordítás Krähling Edit munkája. A Kossuth Kiadóval négy közös kiadványunk jelent meg. 2016-ban publikáltuk *A Szózat. Egy kézirat története* című könyvet. A kézirat történetét és a szövegváltozatokat bemutató kísérő tanulmányt Babus Antal írta.

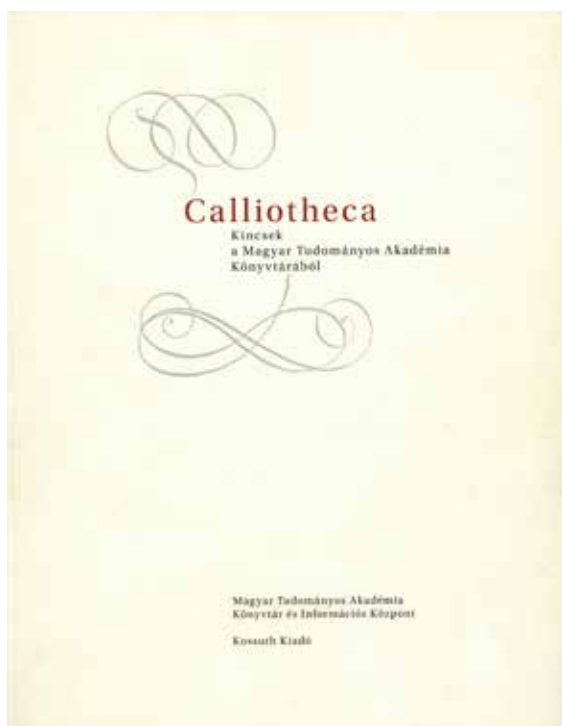
2017-ben, a Reformáció évében Sylvester János 1541-ben Sárváron nyomtatott *Új Testamentuma* rekonstruált hasonmás kiadása, Arany János születésének 200. évfordulója alkalmából pedig a *Kapcsoló könyv* jelent meg Kokas Károly utószavával. A jeles relikviának ez immár a harmadik hasonmás kiadása volt. Egy évvel később, 2018-ban, de még szintén az Arany-évhez kapcsolódott az *Arany János és Petőfi Sándor levelezése* című kötet, amelyben a levelek fakszimiléje és nyomtatott átírata egymás mellett olvasható. Ebbe a kiadásba harmadik résztvevőként az OSZK is bekapcsolódott. 2017-ben a Helikon Kiadóval közösen a *Radnóti Miklós: Bori notesz. Abdai dokumentumok* című kötetet publikáltuk, benne a dokumentumok fakszimiléjével és a nyomtatott szöveggel. A kísérő szövegek és jegyzetek Ferencz Győzőnek, Radnóti monográfiájának a munkái. 2023-ban az ELTE Eötvös Kiadó Kft.-vel közös kiadásában látott napvilágot Komáromi Csipkés György *Anglicum Spicilegium. Angol tallózás* című könyvének (jelzete: Ráth 717) hasonmása fordítással, tanulmányokkal.

Külön kell szólni egy 2018-ban készült unikális fakszimile kiadványról. Lovász László, az MTA akkori elnöke 70. születésnapjára a FoKa art tíz példányban elkészítette az MTA KIK ajándékát, Bolyai János *Appendix*ének hasonmását. A különleges művecske, melynek eredeti nyomtatványa Bolyai János és Bolyai Farkas keze írását is megőrizte, kereskedelmi forgalomba nem került.

HAGYOMÁNYOS KÖNYVEK

Magyar Lászlónak, a híres Afrika-kutatónak, felfedezőnek *Magyar László utazása Dél-Afrika belsejében az 1849–1857-es években* című könyve 2012-ben a Balassi Kiadóval közös kiadásban jelent meg. A Jaffa Kiadóval két közös kötetet is jegyeztünk. Krähling Edit szerkesztésében látott napvilágot a Radnóti házaspár fényképeit bemutató *Árnyékban és fény vagy. A Radnóti házaspár fényképei* című album (2016), mely a könyvtárosok szakmai díját, a Fitz József-könyvdíjat is elnyerte; a *Mert a csodának nincsen párja. Csinszka összegyűjtött versei* című könyv pedig 2018-ban került az olvasók kezébe.

A Kossuth Kiadóval közös kiadásban 2017-ben megjelent *Calliotheca. Kincsek a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárából* című reprezentatív képeskönyvet a Kézirattár a sajátjának érzi, mert Horányi Károly tervezte és állította össze, Krähling Edit szerkesztette, másik négy kéziratáros a szerzője volt, a kötet 465 lapjából 338-at (73%) a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye töltött meg.

Calliotheca. Kincsek a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárából

Czuczor Gergely és Fogarasi János hatalmas munkájának, *A magyar nyelv szótárának* volt egy kiadatlan pótkötete is, Fogarasi János *Toldalek* című műve (jelzete: Magyar Nyelvtudomány, 4r 67/X), amely 2018-ban, 140 évvel a szerző halála után a Magyar Nyelvstratégiai Intézet, a L'Harmattan Kiadó és az MTA KIK közös kiadásában látott napvilágot.

Arany János születésének 200. évfordulójához sok kulturális esemény, sok publikáció kapcsolódott. 2019-ben hagyta el a nyomdát *Az Arany család mesegyűjteménye* című könyv, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont, az Universitas Kiadó és az MTA KIK közös kiadványa.

Legnagyobb vállalkozásunkat a Méry Ratio Kiadóval valósítottuk meg. 2020-ban közös kiadásban látott napvilágot *A Waldstein-gyűjtemény. Thomas Ender felső-magyarországi tájképei* című nagy alakú, reprezentatív album, 2021-ben pedig angol nyelvű változata. A kötet részletgazdag másolatban mutatja be Thomas Ender tájképfestő, a bécsi Művészeti Akadémia professzora 219 akvarelljét, melyeket 1868-ban Waldstein János igazgatósági tag ajándékozott az Akadémiának (jelzetük: Ms 4409/I–IV). A kötetek szövegét az Ender-honlap, Mázi Béla és Rozsondai Béla szövegei alapján Mázi Béla és Babus Antal írta.

2024-ben a Poket Kiadóval közös kiadásban jelent meg a *Mindig robantom az utcán – Radnóti Budapestje* című kötet.

DÍJAK, ELISMERÉSEK

A Kézirattár munkáját több díjjal ismerték el. Az „eFestival 2012” pályázaton az „*Ó, költő, tisztán élj te most...*” című Radnóti-honlap Kiváló Digitális Tartalom különdíjat kapott.¹⁴⁶

Két évvel később az „eFestival 2014” pályázaton a „Kultúra” kategóriában 2. helyezést ért el a „*...mennyi szellem, mennyi őserő.*” Százötven éves *Az ember tragédiája* című honlapunk.¹⁴⁷

¹⁴⁶ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 2012. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2013. 69.

¹⁴⁷ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2014. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2015. 6.

2016-ban a Kézirattár gyűjteményének újabb darabja került fel az UNESCO Világemlékezet (Memory of the World) listájára, Eötvös Loránd torziós ingájához fűződő, 1928-ban kiadott *The Small Original Eötvös Torsion Balance* című 12 oldalas, rendkívül ritka kereskedelmi brosúra (jelzete: Ms 5890/67).¹⁴⁸

A *The Small Original Eötvös Torsion Balance* című, rendkívül ritka kereskedelmi brosúra UNESCO Világemlékezet oklevele

SZERVEZETI VÁLTOZÁS

1998-ban, hosszú szünet után szerkezeti átalakulás történt a Kézirattárban. A Mikrofilmtár megszűnt önálló szervezeti egységként működni, és beolvadt a Kézirattárba.¹⁴⁹ Csaknem húsz év elteltével, 2017-ben a Mikrofilmtár levált a Kézirattárról, és a Szakinformatikai Osztályhoz csatolták.

¹⁴⁸ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ 2016. évi beszámoló jelentése. Budapest, 2018. 8.

¹⁴⁹ A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának 1998. évi beszámoló jelentése. Budapest, 1999. 5.

Főigazgatói utasítás nem született róla, de 2015 áprilisától a Lukács Archívum és Könyvtár is a Kézirattár osztályvezetőjének szakmai felügyelete alá tartozott. 2025 őszén az MTA KIK Lukács György könyvgyűjteményét átadta a Budapest Főváros Levéltárnak, illetve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak.

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye munkatársai: 1948–2026

	Név	Munkakör	Születés	Halálozás	Kezdet	Kilépés/ Nyugdíj	Végleges kilépés
775/18	Abaffy Csilla (Novotny Gergelyné)	kézíratos	1945		1970.01.01.	2001.12.21.	
	Aigner Jenő	kutatótermi felügyelő	1978		2019.04.08.	2019.09.06.	
218/1; 790/3	Allodiatoris Irma	kézíratos	1912	1988	1977.04.01.	1979.06.30.	
	Babus Antal	kézíratos osztályvezető	1960		1986.08.18. 2010.05.01.	2025. 08. 11.	2026.12.31.
	Bakó Diána	kutatótermi felügyelő	1974		2006.05.01.	2022.09.15.	
	Berlász Jenő	osztályvezető	1911	2015	1948.10.14. 1953 januárja	1950 nyara 1957.07.11.	
218/7	Bódi Lajos	raktáros	?	?	1964.01.01.	1971.12.31.	
	Boldog-Bernád István	kézíratos	1991		2025.01.01.		
	Boross Klára	régi könyves	1957		2009.03.16.	2022.12.31.	2026.12.31.
	Büky Béla	régi könyves	1928	1998	1951 1958.12.01.	1974 1967.10.24.	

A Kézirtattár és Régi Könyvek Gyűjteménye munkatársai: 1948–2026							
	Név	Munkakör	Születés	Halálozás	Kezdet	Kilépés/ Nyugdíj	Végleges kilépés
	Csapodi Csaba	régi könyves osztályvezető	1910	2004	1951 1954.01.18.	1975.12.31.	1989
	Csóka (Szász) Katalin	kutatótermi felügyelő	1970		2013.04.03.	2016.05.31.	
	F. Csanak Dóra (Fülöp Gézáné)	kézírtatos osztályvezető	1930	2010	1952.07.15. 1976.01.01.	1992.12.31.	1997.12.31.
	Fludorovits Jolán	régi könyves	1904	1955	1942.06.30.	1954.10.17.	
	Földes-Papp Károly	régi könyves	1911	1976	1947.10.10.	1950 eleje	
219/8; 785/7	Fráter Jánosné Porács Róza	kézírtatos	1923	1994	1952.06.25.	1978.12.31.	1979.06.30.
67/16	Fülöp Géza	kézírtatos	1928	1998	1951.07.15.	1954.09.15.	
111/5, 84/3	Gergely Pál	kézírtatos (RAL)	1902	1982	1952.02.01.	1967.03.31.	1976.07.31.
111/8	Hajnal Gáspár ¹⁵⁰	régi könyves	1927	2002	1956.08.10.	1976.06.30.	

¹⁵⁰ Hajnal István akadémikus fia!

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye munkatársai: 1948–2026

	Név	Munkakör	Születés	Halálozás	Kezdet	Kilépés/ Nyugdíj	Végleges kilépés
	Harangi Lászlóné Boros Vilma	kézíratos – nyugdíjas- ként helyettesített	1899	1991	(1959–1961) 1962.03.01.	1970.12.31.	
	Hartai/Hartay (Hartnagel) Erzsébet (Aliz)	kézíratos osztályvezető	1909	1970	(1948.10.) 1950	1960	
	Horányi Károly	kutatótermi felügyelő, kézíratos	1960		1981.02.01.	2025.10.31.	
	Isztray Simon	fiatal kutató kézíratos	1975		2008.09.01. 2011.09.01.	2011.08.31. 2013.04.30. ¹⁵¹	
	Káldos János	régikönyves	1955		1985.09.	1997. 08.	
	Kállay István	kutatótermi felügyelő	1935	2024	1971.02.07.	1996.12.30.	
393/6; 795/18	Kovács Ferenc	hivatalsegéd, majd könyvtáros ¹⁵²	1922	?	1950.10.01.	1983.12.31.	
112/3	Kempfner Pálné Erdős Ilona	kézíratos	1908	1972	1960.02.14.	1968.12.31.	1972.08.20. ¹⁵³

¹⁵¹ A könyvtáron belül más osztályra ment át.

¹⁵² 1953–1956 között elvégezte a Pedagógiai Főiskolán a könyvtáros szakot! Később csoportvezető is lett.

¹⁵³ Volt érvényes munkaszereződése, de 1972. aug. 20-án meghalt.

A Kézírtár és Régi Könyvek Gyűjteménye munkatársai: 1948–2026							
	Név	Munkakör	Születés	Halálozás	Kezdet	Kilépés/ Nyugdíj	Végleges kilépés
112/5	Kertész Ivánné Hamburger Klára	kézírtos	1934	2025	1959.08.01.	1961.07.31.	
68/3	Kicsi Sándor	kézírtos	1919	2004	1957.08.01.	1958.11.15.	
	Kis Iván	régi könyves	1993		2021.09.15.	2025.08.04.	
	Kónya Sára	kutatótermi felügyelő	1992		2025.09.01.		
	Kopp Borbála	kézírtos	1955		1973.07.05.	1976.10.31.	
	Kordics Noémi	kézírtos	1978		2020.03.01.	2024.06.30.	
220/22; 797/19	Korenchy Éva	kézírtos	1943	1980	1976.07.01.	1978.01.15.	
	Körmendy Kinga	kézírtos	1945		1969.01.01.	2008.08.31.	
	Krähling Edit	kézírtos	1972		2010.09.01.		
	Kuzma Gréta	olvasótermi felügyelő	1993		2024.09.02.	2024.10.01.	
	Liszes Nikolett	kézírtos	1988		2017.11.01.		
	Markovits Pálné Kondor Viktória	kézírtos	1926	2015	1962.11.01.	1995.02.28.	

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye munkatársai: 1948–2026

	Név	Munkakör	Születés	Halálozás	Kezdet	Kilépés/ Nyugdíj	Végleges kilépés
112/26	Maróth Miklós	régi könyves	1943		1967.07.01.	1970.04.30.	
	Mázi Béla	kézíratos	1954		1973.02.15.	2018.09.05.	
112/28	Molnár Zoltán	kézíratos	1907	1973	(1957.08.01.) ¹⁵⁴ 1964.02.01.	1966.11.30. ¹⁵⁵	
113/15	Pétervári László	régi könyves	1933		1957.09.01.	1968.05.01. (1970.01.31.) ¹⁵⁶	
81/5 ¹⁵⁷	Pónyi István	régi könyves	?	?	1945.08.13.	1957.07.11.	
401/24; 779/12	Rejtő István	kézíratos	1928	1991	1961.08.01.	?	
779/14	Ritoók Zsigmondné Szalay Ágnes	régi könyves	1931	2022	1954.07.15.	(1988.07.06.) ¹⁵⁸ 1997.11.30.	

¹⁵⁴ A Könyvtárba kerülésének az ideje.

¹⁵⁵ Mivel a bezűzött akadémikus névmutató szerkesztője volt, 1966. május 1-jével kikerült a Kézirattárból, de mivel közel volt a nyugdíjhoz, a Könyvtárból hivatalosan csak novemberben távozott. Zsidi Bernát: *Magyar Akadémikusok Névmutatója 1825–1965 Egy „hasznos, beüzgápoló és időseztől kiadvány” útja a kiadástól a bevonásig* (Levéltári Szemle, 71. (2021) 2. szám 42–55. old. https://library.hungaricana.hu/hu/view/LeveletariSzemle_71_2021/?pg=155&layout=s

¹⁵⁶ A Könyvtárból ekkor ment el.

¹⁵⁷ Személyzeti anyag nem maradt fenn, de volt az iktatott iratok között egy munkaviszony-igazolás.

¹⁵⁸ A Könyvtárból ekkor ment nyugdíjba.

A Kézirtár és Régi Könyvek Gyűjteménye munkatársai: 1948–2026							
	Név	Munkakör	Születés	Halálozás	Kezdet	Kilépés/ Nyugdíj	Végleges kilépés
779/15	Rojasné Marth Hildegard (előtte Kovácsné Marth Hildegard)	kézíratos	1941		1967.06.07. 1969.01.01.	2005.11.30. ¹⁵⁹	
	Rozsondai Béla	régi könyves	1934		1997 ősz ¹⁶⁰ 1999.01.01.	2010.04.30. ¹⁶¹	
	Rozsondai Béláné Kolauch Marianne ¹⁶²	régi könyves osztályvezető	1945		1969.01.01. 1997.09.01.	2010.12.31.	
	Sáfrán Györgyi	kézíratos	1911	1985	(1948.08.26.) 1955 1957.01.01.	1968.12.31.	1980
	Soltész Márton	kézíratos	1987		2013.05.01.	2016.12.31.	
	Szabó Ádám	régi könyves	1987		2015.09.15.	2022.10.21.	
114/2	Szabó József		?	?	1958	1970.12.15.	
395/22	Szabó Mária				1952.01.15.	1966.07.31.	1982.12.31.

159 2005.05.17-től már nyugdíjas volt!

160 1997 őszétől 1999. január 1-ig szerződés nélkül dolgozott a Kézirtárban.

161 Munkaszereződés nélkül, önkéntesként dolgozott.

162 1996-tól nyugdíjas, de utána is teljes állásban volt.

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye munkatársai: 1948–2026

	Név	Munkakör	Születés	Halálozás	Kezdet	Kilépés/ Nyugdíj	Végleges kilépés
	Szalaiiné Kónya Franciska	régi könyves	1985		2022.11.01.		
114/5	Szegzárdy-Csengery István	?	?	?	1958.11.06.	1962.06.30.	
	Sziklay Cs. Mónika	kézírtos	1979		2021.11.02.		
	Tóth Gábor	régi könyves	1967		1996.07.01.	2021.07.31. ¹⁶³	
	Tóvizi Ágnes	régi könyves	1974		2022.11.01.		
444/22; 774/25	Tőzsér Ágnes	kézírtos	1948		1977.02.01.	1986.05.31. (1991.03.31.) ¹⁶⁴	
	Vágvolgyi Dávid	kutatótermi felügyelő	1988		2019.10.07.		
	Véber János	régi könyves	1978		2002.01.01.	2008.12.31.	
69/29	Weöres Sándor	kézírtos	1913	1989	1948.10.01.	1951.04.01.	
114/32	Wilhelm Rudolf	régi könyves	1929?		1951.07.16.	1963.01.29. ¹⁶⁵	
	Wojtilla Gyula	régi könyves	1945		1970.04.20. 1983.05.01. ¹⁶⁶	1985.01.15. (1992.06.30.) ¹⁶⁷	

163 Továbbra is a Könyvtárban dolgozik, csak más osztályon.

164 Ekkor ment el a Könyvtárból.

165 Rokkantan nyugdíjas lett, de már három hónapja nem dolgozott.

166 Feloldóban a levéltárban dolgozott, mert ő lett a levéltár mb. osztályvezetője.

167 Ekkor lépett ki a Könyvtárból.

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁR ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT
KÉZIRATTÁR ÉS RÉGI KÖNYVEK GYŰJTEMÉNYE
KATALÓGUSAI**

Rejtő István: *Zalka Máté kéziratos hagyatéka (Ms 4796 – Ms 4806).*

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (2). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1966.

F. Csanak Dóra: *Balázs Béla hagyatéka az Akadémiai Könyvtár kézirattárában (Ms 5009 – Ms 5024).* A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (1).

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1967.

F. Csanak Dóra: *Vörösmarty Mihály – Levelezés. Csokonai Vitéz Mihály – Levelezés. Ady Endre – Gyűjtemény. (K1 – K21).* A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (3). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1967.

Fráter Jánosné: *A Bolyai-gyűjtemény (K22 – K30).* A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (4). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1968.

Csapodi Csaba: *A „Magyar Codexek” elnevezésű gyűjtemény (K 31 – K 114).* A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (5). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1973.

F. Csanak Dóra: *Szabó Lőrinc kéziratos hagyatéka* (Ms 6450 – Ms 7405). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (6). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1973.

Marth Hildegard: *A Goethe-gyűjtemény* (K 115 – K 124). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (7). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1974.

Marth Hildegard: *A Gábor Andor-hagyaték* (Ms 4456 – Ms 4500). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (8). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1974.

Körmendy Kinga: *A Széchenyi-gyűjtemény* (K 163 – K 311). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (9). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1976.

Kállay István: *Kandidátusi és doktori disszertációk* (1953 – 1975. január 31.) (D 1 – D 6199). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (10). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1978.

Sáfrán Györgyi: *Kosztolányi Dezső hagyatéka. Kosztolányi Dezsőné Harmos Ilona hagyatéka. Hitel Dénes gyűjteménye* (Ms 4612 – Ms 4649). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (11). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1978.

N. Abaffy Csilla és Tözsér Ágnes: *Kandidátusi és doktori disszertációk (1975. február 1. – 1979. december 31.)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (12). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1981.

Sáfrán Györgyi: *Arany János-gyűjtemény. Petőfi Sándor – Szendrey Júlia kéziratok (K 501–527, K 531)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (13). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1982.

Fráter Jánosné: *Az Akadémiai Könyvtár iratai 1831–1949 (K 801 – K 940)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (14). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1984.

F. Csanak Dóra: *Fülep Lajos kéziratok hagyatéka (Ms 4552 – Ms 4609)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (15). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1984.

Csapodi Csaba: *Catalogus collectionis codicum Latinorum et Graecorum (K 393 – K 500)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (16). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1985.

Marth Hildegard: *Dutka Ákos kéziratok hagyatéka (Ms 4183 – Ms 4200)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (17). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1986.

F. Csanak Dóra, ed.: *Az 1954–55-ben feldolgozott könyvek katalógusa (Ms 1 – Ms 300)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (18). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1986.

Horányi Károly: *Kandidátusi és doktori disszertációk (1980. január 1. – 1984. december 31.)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (19). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1988.

N. Abaffy Csilla: *Veres Péter kézíratos hagyatéka (Ms 5470 – Ms 5517)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (20). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1991.

Gergye László: *Kazinczy Ferenc kézíratos hagyatéka*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (21). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1993.

Körmendy Kinga: *Pilinszky János kézíratos hagyatéka (Ms 5932 – Ms 5965, Ms 6006/100–144)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (22). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1996.

Körmendy Kinga: *Szabó Lőrinc kézíratos hagyatéka II. (Ms 2270 – Ms 2287)*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (23). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 2007.

Czifra Mariann: *Kazinczy Ferenc levelezése a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában: Katalógus*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (24). Argumentum Kiadó – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 2014.

Horányi Károly, ed.: *Vörösmarty-gyűjtemény a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában és Régi Könyvek Gyűjteményében*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (25). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 2016.

Krähling Edit: *Radnóti Miklós és Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában I–II*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai = Catalogi Collectionis Manuscriptorum Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae (26). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 2021.

